

History and Politics of the “Losers”: James C. Scott’s Perspective on Domination, Power, and Resistance**

Khorapin Phuaphansawat*

Abstract

This paper examines James C. Scott’s five seminal works of the past three decades to arrive at his political perspective. It argues that he focussed on the “losers” in the political arena, namely, the unorganized subordinate masses and the stateless “barbarians”. These people were seen not as dominated ideologically, succumbing to power, nor as out-of-date and uncivilized. Scott saw them rather as political actors who on a daily basis bargained, resisted and refused to surrender to the power-that-be. Their arts of resistance ranged from vandalism, petty theft, rumor mongering, deliberate engagement in an oral culture to slash-and burn agricultural practices. Scott’s works would be categorized as localist, particularist and multiculturalist. Yet, they prompt us to reconceptualize the political thoughts of prominent political thinkers and political scientists such as Rousseau, Charles Tilly, and Slavoj Zizek. The works also engage with contemporary political science debates, such as on ideological domination, the state, anarchy, social movements and revolution.

Keywords: James C. Scott, resistance, weapons of the weak, hidden transcripts, the state

---

*College of Politics and Governance, Mahasarakham University, Khamriang District, Kantarawichai City, Mahasarakham 44150. Email: Khorapin.p@msu.ac.th

**Received January 10, 2018; Accepted April 23, 2018

ประวัติศาสตร์และการเมืองของ “พวกซี้แพ้”: การครอบงำ อำนาจ และการต่อต้าน
ในทัศนะของเจมส์ ซี สก็อตต์**

กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์*

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งสำรวจความคิดทางการเมืองของเจมส์ ซี สก็อตต์ ผ่านงานเขียนสำคัญของเขาห้าชิ้น โดยมีข้อนำเสนอลักษณะที่ การเมืองของสก็อตต์ คือการเมืองที่ยืนอยู่ข้าง “พวกซี้แพ้” ในโลกรัฐศาสตร์ อันได้แก่ มวลชนชนชั้นล่างที่ไร้การจัดตั้งและคนป่าไร้รัฐ แทนที่จะเห็นว่าเป็น มวลชนที่ถูกครอบงำ ยอมจำนน ล้าหลัง ไร้อารยะ สก็อตต์มองคนเหล่านี้ว่าเป็นผู้กระทำการทางการเมือง ต่อรอง ต่อต้าน และไม่ยอมจำนนต่ออำนาจของผู้ปกครองในทุกเมื่อเชื่อวัน ศิลปะในการต่อต้านของ “พวกซี้แพ้” นี้ครอบคลุมตั้งแต่การลอบทำลายทรัพย์สิน ลักเล็กขโมยน้อย ขาวลือ วัฒนธรรมมุขปาฐะ ไปจนถึงเกษตรกรรมแบบตัดและเผา ในด้านหนึ่ง งานของสก็อตต์อาจถูกจัดได้ว่าเป็นงานประเภทท่องถิ่นนิยม ส่งเสริมวัฒนธรรมย่อย เฉพาะเจาะจงอันหลากหลาย ในอีกด้านหนึ่ง งานของสก็อตต์ทำให้เราทบทวนแนวคิดทางการเมืองของนักทฤษฎีรัฐศาสตร์สำคัญหลายคนอาทิ รุสโซ ชาร์ล ทิลลี่ และสลาวย ชิเชค อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงงานของเขากับประเด็นข้อถกเถียงทางรัฐศาสตร์ร่วมสมัยในโลกปัจจุบัน อาทิ การครอบงำทางอุดมการณ์ รัฐอนาธิปไตย มาร์กซิสม์ ขบวนการเคลื่อนไหว และการปฏิวัติ

คำสำคัญ: เจมส์ ซี สก็อตต์, การต่อต้าน, อาวุธคนยาก, เรื่องหลังม่าน, รัฐ

*วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
44150 อีเมล Khorapin.p@msu.ac.th

**ได้รับบทความ 10 มกราคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 23 เมษายน 2561

ประวัติศาสตร์ของพวกเขาชาวนาถูกเขียนโดยพวกเขาเมือง
ประวัติศาสตร์ของคนเร่ร่อนถูกเขียนโดยพวกตั้งรกราก
ประวัติศาสตร์ของนายพรานหาของป่าถูกเขียนโดยเกษตรกร
ประวัติศาสตร์ของคนไร่รัฐถูกเขียนโดยพงศาวดารราชสำนัก
[และ] ประวัติศาสตร์เหล่านี้จะถูกเก็บอยู่ในคลังจดหมายเหตุภายใต้ชื่อ “ประวัติศาสตร์คนเถื่อน”
(Scott 2017, 219)

เมื่อกลางปี 2017 ที่ผ่านมา มีการเปิดตัวหนังสือใหม่นามว่า **Against the Grain: A Deep History of the Earliest States** เขียนโดย เจมส์ ซี สก็อตต์ นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยเยล สหรัฐอเมริกา ในด้านหนึ่ง หากดูจาก “วัตถุประสงค์ของการศึกษา” ในผลงานล่าสุดชิ้นนี้ ก็นับได้ว่ามีความแปลกใหม่โดดเด่น ออกมาจากงานก่อนหน้าของเขา กล่าวคือ ในแง่ของพื้นที่ เอเชียอุษาคเนย์ ภูมิภาคที่สก็อตต์เชี่ยวชาญ ก็ไม่ได้เป็นบริเวณการศึกษาหลัก ในแง่ของช่วงเวลา สก็อตต์ก็พาเราย้อนอดีตไปไกลกว่างานอย่าง **The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia** (2009) (ANBG) เสียอีก ทั้งนี้ก็เพราะ **Against the Grain** (AG) หมุนเข็มประวัติศาสตร์มนุษยชาติกลับไปในยุคก่อน “จุดเริ่มต้นอารยธรรม” หรือ ประมาณห้าพันปีก่อนคริสตศักราช และตามที่เราคุ้นเคยกันดีจากเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ทั่วไป อารยธรรมมนุษย์เริ่มต้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำไทกริส ยูเฟรติส (เมโสโปเตเมีย) ในดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศอิรักปัจจุบัน สก็อตต์เองก็ให้ความสำคัญกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จะมีหลายช่วงขณะที่ผู้อ่านพลิกหน้ากระดาษหนังสือ AG พร้อมตั้งคำถามในใจไปว่า นี่ฉันกำลังดูรายการสารคดีใน History Channel อยู่หรือไม่? สก็อตต์ผันตัวไปเป็นนักโบราณคดีเต็มตัวแล้วหรือ? อีกทั้งยังมีหลายช่วงขณะที่สก็อตต์กลายเป็นนักโภชนศาสตร์ให้ความรู้ด้านอาหารแก่ผู้อ่าน ข้อสังเกตข้างต้นสะท้อนออกมาได้ดีเมื่อเราพิจารณาข้อเขียนของสก็อตต์จาก AG ต่อไปนี้:

ในยุคก่อน[สังคม]กสิกรรม ผู้หญิงทานอาหารที่มีกรดไขมันโอเมก้าหกและโอเมก้าสามในระดับสูง เช่น เนื้อสัตว์ ปลา และน้ำมันจากพืชบางชนิด กรดไขมันเหล่านี้มีความสำคัญเนื่องจากมันช่วยลดไขมันในเลือด ไขมันที่จำเป็นต่อการสร้างเซลล์เม็ดเลือดแดงซึ่งทำหน้าที่ขนถ่ายออกซิเจน ในทางตรงกันข้าม อาหารจำพวกธัญพืชไม่เพียงแต่ขาดกรดไขมันที่สำคัญ มันยังยับยั้งการดูดซึมธาตุเหล็กอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ผลกระทบจากการบริโภคอาหารธัญพืชที่มากขึ้น (ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวฟ่าง) ในยุคหินใหม่ก็คือ โรคโลหิตจางขาดธาตุเหล็ก ซึ่งมีขึ้นกระดูกโบราณเป็นหลักฐานพิสูจน์ [สมมติฐานนี้] อย่างไม่ผิดเพี้ยน (Scott 2017, 108-109)

ในอีกด้านหนึ่ง สก็อตต์ นักรัฐศาสตร์สายการต่อต้านในชีวิตประจำวันและนักวิพากษ์อำนาจรัฐคนเก่าก็ไม่ได้หายไปไหนในงานล่าสุดเล่มนี้ อันที่จริง หากจะเทียบกับภาพยนตร์มหากาพย์ เราสามารถร้อยเรียงงานเขียนเลื่องชื่อของสก็อตต์ว่าเป็นภาคต่อ ซึ่งไม่เพียงแต่เนื้อหาจะมีความสอดคล้องต่อเนื่องแต่ยัง

ตอกย้ำจุดยืนทางการเมืองและทางวิชาการที่สก็อตต์มีในแวดวงรัฐศาสตร์มาหลายทศวรรษ ยกตัวอย่าง เช่น ข้อความของสก็อตต์ข้างต้นสะท้อนเรื่องของหนังสือได้เป็นอย่างดี เขากำลัง *against the grain* หรือ ทำทนาย(ความดีงาม)ของเมลิธธูไซอัสอย่างเป็นรูปธรรม ประเด็นข้างต้นนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด ในงาน ANBG (Scott 2009) สก็อตต์ได้นำเสนอบทวิพากษ์ความเป็นมาของมนุษย์กินข้าวแห่งพื้นที่ราบลุ่ม อูซาคเนย์มาแล้ว ในงานชิ้นล่าสุด สก็อตต์เพียงแค่ *goes against the grain* (ทวนกระแส, ทำทนายความคิดทั่วไป) ในระดับที่กว้างขึ้น ทะเยอทะยานมากขึ้น และกินเวลาทางประวัติศาสตร์ยาวนานขึ้น

บทความชิ้นนี้มุ่งนำเสนอสายธารแห่งความคิดทางการเมืองของสก็อตต์ในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีข้อโต้แย้งหลักว่า สก็อตต์คือนักรัฐศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องทางความคิด แสดงจุดยืนทางการเมืองและการเมืองอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนออกมาผ่านงานสำคัญห้าชิ้นของเขา บทความชิ้นนี้จะสำรวจวิเคราะห์ตามลำดับ ดังชื่อของบทความ ผู้เขียนขอสรุปสั้น ๆ ตรงนี้ว่า หัวใจหลักของงานสก็อตต์ คือ “ประวัติศาสตร์และการเมืองของพวกซี้แพ้” โดยงานเขียนของเขามักเริ่มจากกรณีศึกษาที่จำกัดเฉพาะเจาะจงก่อนแล้วค่อยพยายามสถาปนาข้อโต้แย้งหรือกรอบวิเคราะห์สากลที่ใช้ได้กับหลายกรณีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก *weapons of the weak* หรือ อาวุธคนยาก¹ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของมาเลเซีย (Scott 1985) ซึ่งพัฒนาการกลายเป็น *hidden transcripts* หรือเรื่องหลังม่านของชนชั้นล่างที่ถูกกดขี่ในประวัติศาสตร์ (Scott 1990) กรณี “คนไร่/ด้านรัฐ” ก็เช่นกัน สก็อตต์เริ่มจากกลุ่มคนที่เขาเรียกว่า “โซเมีย” ในภูเขาอูซาคเนย์ (Scott 2009) ก่อนจะขยายช่วงเวลาและปริมณฑลการศึกษาจนครอบคลุมบรรดา “คนเถื่อน (barbarians)” ผู้ด้านรัฐในยุคหินใหม่ (Scott 2017)

งานทั้งหมดที่กล่าวมาของสก็อตต์อุทิศให้กับ “พวกซี้แพ้” ในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองมนุษยชาติ หากจะขยายความก็คือ ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์กระแสหลัก พวกซี้แพ้เหล่านี้ถ้าหากไม่ถูกละเลยมองข้ามไปก็มักถูกปรามาสว่าไร้ซึ่งศักยภาพทางการเมือง ล้มเหลวในการเป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง และถูกรอบงำมอมเมาทางอุดมการณ์ สก็อตต์ยืนอยู่ในจุดที่ตรงกันข้ามกับความคิดข้างต้น เขาพยายามนับรวมการกระทำต่าง ๆ ของชนชั้นล่างได้ถนัดสั่งคมว่ามีนัยยะทางการเมืองและสะท้อนการแข็งขันไม่ยอมจำนนต่ออำนาจ อีกทั้งในหมู่สามัญชนนิรนามเหล่านี้ สก็อตต์สนใจกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ นั่นก็คือ คนไร่/ด้านรัฐ หรือ คนเถื่อน/ป่า ANBG และ AG จึงเป็นงานที่ศึกษาว่าอะไรคืออาวุธคนยาก หรือการต่อต้านในชีวิตประจำวันของพวกเขา อนึ่ง ก่อนจะเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์คนด้าน/ไร่รัฐ สก็อตต์เบี่ยงไปใช้ทางอ้อมทางวิชาการโดยการศึกษาอำนาจรัฐอย่างละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อน จนกลายมาเป็นหนังสือ *Seeing like a State* (Scott 1998) หากเราไม่สามารถ “มองอย่างรัฐ” ไม่ทราบลักษณะและเป้าหมายของมัน และไม่ทราบศิลปะแห่งการปกครอง เราก็คงไม่ทราบศิลปะแห่งการไม่ถูกปกครองของคนด้าน/ไร่รัฐได้

---

¹ผู้เขียนใช้คำแปลนี้จากเสรี พงศ์พิศ (Seri Phongphit 2014)

ในแต่ละส่วนของบทความ ผู้เขียนจะเชื่อมโยงการเมืองของสก็อตต์เข้ากับสำนักแนวคิดการเมืองต่างๆ อาทิ เสรีนิยม มาร์กซิสม์ อนาธิปไตย แม้ว่าการเมืองของสก็อตต์จะมีกลิ่นอายมานุษยวิทยาผสมผสานกับความเป็นชุมชนวัฒนธรรมนิยม ผู้เขียนกลับมองว่าการเมืองของสก็อตต์ยังจัดว่ามีลักษณะเป็นงานเชิงรัฐศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพราะ งานของสก็อตต์ไม่ได้ดำเนินไปในวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเฉพาะเจาะจง สก็อตต์ไม่ได้นำเสนอข้อมูลแนวพรรณนาเชิงลึกที่ไม่ได้ยึดโยงกับความคิดสากลหรือกรณีศึกษาอื่น ๆ ในทางตรงกันข้าม งานของสก็อตต์มุ่งนำเสนอข้อโต้แย้งทั่วไป ถกเถียงกับแนวคิดทฤษฎีรัฐศาสตร์ที่หลากหลาย พัฒนากวอบวิเคราะห์ที่ใช้มองกรณีศึกษาอื่น ๆ ได้ พุดง่าย ๆ ก็คือ จะเป็นงานรัฐศาสตร์กระแสหลักก็ไม่ใช่ จะเป็นงานเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมศึกษาก็ไม่เชิง ดังนั้น เขาจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากมุมมองสังคมศาสตร์หลายสาขาอยู่บ่อยครั้ง (ดู Mitchell 1990; Niti Pawakapan 2010, 186-190) ในที่สุดท้ายของบทความ ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อจำกัดและบทวิพากษ์ต่อสก็อตต์

มอง “การเมือง” อย่างสก็อตต์: ตัวตนและเสียงของคนเล็กคนน้อย

การเมืองและการต่อต้านของคนธรรมดาสามัญมีตำแหน่งแห่งที่ใดในงานเขียนทฤษฎีการเมือง? หากดูไปที่งานคลาสสิก จะเห็นได้ว่ามันไม่ได้เป็นหัวข้อหลักของข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎีการเมืองเสียเท่าไรนัก ประเด็นทางรัฐศาสตร์มักวนเวียนอยู่กับเรื่องอำนาจในการปกครองและระบอบการเมือง มาเคียเวลลีได้กล่าวพาดพิงถึงจิตวิญญาณอันแข็งขันของมนุษย์ผู้ถูกปกครองเอาไว้ในหลายวาระ เขาเตือนผู้ปกครองว่าไม่ควรไปขโมยทรัพย์สินหรือแย่งภรรยาชาวบ้าน (Machiavelli 1998b, 72) เพราะมนุษย์นั้นเป็นพวกหวงของและอาฆาตแค้น ในอีกงานเขียนหนึ่ง มาเคียเวลลีถึงขั้นกล่าวว่า ธรรมชาติมนุษย์นั้นเจ้าคิดเจ้าแค้น แม้แต่คำพูดดูถูกไม่ก็คำก็สามารถทำให้คนที่อ่อนแอกว่าบันดาลโทสะและลุกขึ้นสู้กับผู้มีอำนาจ (Machiavelli 1998a, 192) เขายังบรรยายไว้อย่างสวยงามว่า ไม่มีใครสามารถพรากทุกอย่างไปจากมนุษย์คนหนึ่งจนเขาไม่เหลือแม้กระทั่งมีดที่จะล้างแค้น อีกทั้งไม่มีใครสามารถหยามเกียรติคนคนหนึ่งจนเขาคอนนั้นไม่เหลือแม้กระทั่งจิตวิญญาณแห่งความอาฆาตแค้นภายในใจ (Machiavelli 1998a, 219) แม้เราอาจจะสรุปได้ว่า มาเคียเวลลีไม่ได้มองประชาชนผู้ถูกปกครองว่าเป็นสิ่งมีชีวิตเชื่องๆ ว่างนอนงาย กระนั้น งานเขียนทางการเมืองของเขาก็มุ่งคงไว้ซึ่งอำนาจระบบระเบียบที่เป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็น อำนาจของเจ้าผู้ปกครองหรือสาธารณรัฐ อีกนัยหนึ่งการเมืองในทัศนะของแมเคียเวลลีก็คือการพยายามจัดการกับธรรมชาติของมนุษย์ ต่อรองความขัดแย้ง พาดพิงกับความไม่แน่นอนภายในรัฐเพื่อให้รัฐอยู่ยั่งยืนง

เมื่อสายธารทฤษฎีการเมืองล่องเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ เรื่องของการเมืองก็ค่อย ๆ ถูกจำกัดให้เป็นเรื่องของอำนาจอธิปไตย นิติบัญญัติ และผู้แทนประชาชน ประชาชนภายใต้รัฐกลายเป็นสมาชิกของสังคมผู้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองผ่านผู้แทนเท่านั้น จริงอยู่มนุษย์เสรีนิยมก็มีช่วงขณะของการลุกฮือต่อต้านดังที่เราเห็นในบทที่สิบเก้าใน Second Treatise of Government ของจอห์น ล็อกเมื่อมนุษย์ผู้ซึ่งธรรมชาติแล้วไม่

ถวิลหาการเปลี่ยนแปลง รวมตัวกันโค่นล้มทรราชหลังจากโดนย่ำยีซ้ำ ๆ ซาก ๆ เกินจะทน (Locke 1980, 113) แต่การเมืองและการต่อต้านของผู้ถูกปกครองมักปรากฏขึ้นภายใต้สภาวะยกเว้นเท่านั้น

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า คาร์ล มาร์กซได้ฝากมรดกทางความคิดว่าด้วยการเมืองและการปฏิบัติของผู้ถูกกดขี่ไว้อย่างเป็นระบบ ถึงราก และก้าวร้าวรุนแรง เมื่อมาร์กซพูดถึงคนงานไอริชที่ต้องถูกพรากความอยากแทบทุกอย่างไปหมดยกเว้นความอยากกินมันฝรั่งเน่า ๆ (Marx 1978, 95) เมื่อเขาพูดถึงหญิงเย็บหมวกผู้ทำงานสามสิบชั่วโมงติดกันจนเสียชีวิต (Marx 1990, 364) เมื่อเขาบอกว่ารัฐคือ “คณะกรรมการจัดการธุรกิจร่วมกันของชนชั้นนายทุนทั้งชนชั้น” (Marx 1978, 475) สุดท้ายเมื่อมาร์กซบอกให้ชนชั้นกรรมาชีพผู้ไม่มีอะไรจะสูญเสียนอกจากชีวิตวอนที่พันธนาการพวกเขาไว้ลุกขึ้นปฏิบัติ (Marx 1978, 500) มาร์กซกำลังขยายปริมณฑลทางการเมือง และการเมืองของมาร์กซก็ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกับการรวมตัวจัดตั้ง ต่อสู้โค่นล้มระบบทุนนิยมโดยชนชั้นผู้ถูกกดขี่ชูตรีต สร้างระบบระเบียบใหม่ที่เสมอภาคและเป็นธรรมกว่าที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ดี การปฏิบัติปลดแอกในมุมมองของแนวคิดมาร์กซิสต์เน้นย้ำไปที่ความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกทางชนชั้น การรวมตัวจัดตั้ง และต่อสู้อย่างเป็นระบบภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ (Marx 1978, 484) หากปราศจากสิ่งเหล่านี้ ชนชั้นล่างผู้ถูกกดขี่ก็จะยังแบกแอกกันอย่างกระจัดกระจาย ไร้ระเบียบ ไร้จิตสำนึกทางชนชั้น และไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใดใดที่สำคัญทางการเมือง

ไม่มีที่ใดที่มีการครอบงำอย่างสมบูรณ์

สก๊อตต์มักเริ่มงานเขียนของเขาโดยระบุอย่างชัดเจนว่าเขาประสงค์จะสนทนา ได้แย้งและหักล้างแนวคิดทฤษฎีใด ทำไมนักวิชาการมักสนใจเพียงแค่ว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวประท้วงที่มีการจัดตั้ง ขนาดใหญ่” ที่ได้ชื่อว่าเป็นภัยคุกคามต่อรัฐหรือระเบียบระหว่างประเทศเท่านั้น? เขาตัดพ้อ (Scott 1985, xv, 28) ด้านหนึ่ง สก๊อตต์จัดวางตัวเองอยู่ในสายวิพากษ์โครงสร้างสังคมการเมืองที่เป็นอยู่ มันเต็มไปด้วยการกดขี่ชูตรีต ระบบดังกล่าวผลักดันให้คนจำนวนมากกลายเป็นชนชั้นล่างหาเช้ากินค่ำไร้ทางสู้ อีกด้านหนึ่ง สก๊อตต์ยืนยันกรานว่า ที่ที่ไม่มีมีการลุกฮืออย่างเปิดเผยไม่ได้หมายความว่ามันไม่มีการเมือง ไม่มีการขัดขืนท้าทายต่อรองอำนาจ ทว่า ปฏิบัติการทางการเมืองหรือการต่อต้านอาจจะอยู่ในรูปแบบที่นักรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะสายพฤติกรรมนิยมและปฏิฐานนิยมมองข้ามไป มันหลบอยู่ในมุมเหลือบของโรงทาส แฝงตัวในความมืด คำเสียดสี หรือชื่อเรียกคลุมเครือ นักต่อต้านเหล่านี้กระจัดกระจายไร้การจัดตั้ง นิรนาม และไม่มีวีรบุรุษ วีรสตรี

ใน *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance* (WoW) (1985) สก๊อตต์ใช้ชีวิตประมาณเกือบสองปีในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของมาเลเซีย ในที่แห่งนี้มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจชัดเจน อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติเขียว (นาปรัง การเข้ามาของเครื่องจักรและปุ๋ยเคมี) ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจของหมู่บ้านเข้ากับระบบทุนนิยม และส่งผลให้หมู่บ้านประกอบไปด้วยชนชั้นสองชนชั้นอันได้แก่ ชาวนาเจ้าของที่ดินผู้มีอันจะกิน และชาวนาไรที่ดินที่ต้องคอยเช่าที่หรือขายแรงงานรับจ้างเก็บเกี่ยว (Scott 1985, 92-94) ในช่วงแรก ฝ่ายหลังตกเป็นเหยื่อของการชูตรีต ทว่าเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญใน

การผลิต พวกเขาตั้งอยู่ในสภาพที่แย่กว่าการโดนขูดรีด นั่นคือ ถูกหลอกลวงอย่างไร้ประโยชน์ “พวกเขามีอิสรภาพ แต่มันคืออิสรภาพแห่งการว่างงาน” (Scott 1985, 77)

WoW คือ งานที่พาผู้อ่านไปสัมผัสกับความสัมพันธ์ทางชนชั้นในพื้นที่เล็ก ๆ ที่มีผู้คนประมาณ 360 คนจากมุมมองระดับพื้นดิน (Scott 1985, 41-42) ภายใต้อุปกรณ์ที่ดูสงบเงียบสมานฉันท์ WoW ค่อย ๆ คลี่ให้ผู้อ่านเห็นความตึงเครียดที่มีอยู่ทั่วอาณาบริเวณหมู่บ้าน การก่อตัวของคลื่นใต้น้ำ สงครามเย็นระหว่างคนรวยและคนจน เห็นสิ่งอื่นใด สก็อตต์เขียนกรานว่า ชาวนายากจนไร้ทางสู้ไม่ได้ถูกหลอกให้มีจิตสำนึกที่ผิดพลาด (Scott 1985, 22) พวกเขาไม่มีความสำนึกชนชั้นกรรมมาชีพในแบบของเขา แต่เขาไม่ใช่คำประเภท “กรรมมาชีพ” หรือ “ชายขอบ” (Scott 1985, 182-3) ความยากจนไม่ได้วัดกันที่วัตถุ มันหมายถึงการที่ต้องไป “ขี้นที่ดินของคนอื่น” อย่างไม่รู้ที่ใด คนเหล่านี้ไม่รู้มรรยพที่จะจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านายทุนได้

ชนชั้นคนงานไม่เคยพึงพอใจกับเงื่อนไขการใช้ชีวิตของพวกเขา แต่บ่อยครั้งพวกเขายอมรับมันในฐานะที่เป็นข้อจำกัดและการบังคับขืนใจ ทั้งนี้ก็เพราะพวกเขาไม่มีช่องทางที่จะเปลี่ยนแปลงมัน (Scott 1985, 247) ด้วยเหตุนี้ รูปแบบของการต่อต้านของชาวนาไร้ที่ดินเหล่านี้จึงอยู่ในรูปแบบอื่นที่มักจะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ใน WoW เราสามารถแบ่งประเภทของ “อาวุธคนยาก” ได้เป็นสองประเภท คือ การต่อต้านเชิงวัตถุและเชิงสัญลักษณ์ แบบแรกได้แก่ การลอบเผาทำลายเครื่องไถนา การแอบขโมยหรือทำลายทรัพย์สินของชาวนารวยยามค่ำคืน ไม่ว่าจะเป็ ผลไม้ สัตว์เลี้ยง ควาย ไช้ ถังน้ำ ไปจนถึงจักรยาน (Scott 1985, 266) สก็อตต์ตั้งข้อสังเกตว่า ในรอบหนึ่งปี ทรัพย์สินที่สูญหายล้วนแล้วแต่เป็นของคนรวย มันคือ “การลักเล็กขโมยน้อยที่ไม่เล็กละเอียดทีเดียว” นอกจากนี้ ยังมีคดีขโมยกระสอบข้าวเกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ โดยเจ้าทุกข์ชาวนาเจ้าที่ดินไม่สามารถหาตัวผู้กระทำผิดได้ (Scott 1985, 267) ช้ำร้าย เป็นที่รู้กันว่า ถ้าหากเจ้าทุกข์ระบุตัวผู้ต้องสงสัยต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทรัพย์สินของเขาจะล่องหนไปมากขึ้น (Scott 1985, 269) สำหรับสก็อตต์แล้ว นี่คืตัวอย่างของการทำทนายระบบกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินที่ชนชั้นล่างกระทำกันเองในชีวิตประจำวัน การต่อต้านรูปแบบที่สองไม่ได้เกี่ยวข้องกับวัตถุทรัพย์สินโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น การประท้วงเงียบซึ่งหมายถึงการปฏิเสธไม่กลับนามาทำงานต่อหลังพักกลางวัน หรือการสร้างข่าวลือเสียหายโดยหาต้นตอไม่ได้ สก็อตต์มองว่าข่าวลือคือ “เสียงประชาธิปไตยที่หลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่อการโดนตอบโต้กลับ” (Scott 1985, 282)

ข้อค้นพบเหล่านี้ทำให้สก็อตต์โต้แย้งว่า ชนชั้นล่างเพียงแค่ออมให้ชนชั้นคนรวย ครอบครองพื้นที่สาธารณะที่ฉาบหน้าด้วยความสงบเรียบร้อย สมานฉันท์ พวกเขามีเหตุผลเพียงพอที่จะไม่แตกหักกับศัตรูทางชนชั้นของพวกเขา พวกเขาไม่ได้มีจิตสำนึกที่ผิดพลาด เห็นสิ่งอื่นใด การต่อต้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ไม่ได้สูญเปล่า ดั่งหินปะการังที่ค่อย ๆ ก่อตัวและซ่อนอยู่ใต้น้ำ เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม มันอาจจะเป็นสาเหตุทำให้นาวารัฐล่มครึ่นลงก็เป็นได้ และเมื่อถึงเวลานั้น สายตาของบรรดาผู้สังเกตการณ์และนักวิชาการก็จะจับจ้องไปเพียงแต่องค์กรเคลื่อนไหว การประท้วง และผู้นำคนกล้า โดยหารู้ไม่ว่ามีก้อน

กรวดเศษหินได้นำกระจัดริตนับไม่ถ้วนที่ช่วยก่อร่างสร้างเงื่อนไขให้สถานการณ์ความขัดแย้งปะทุขึ้นมาได้ (Scott 1985, 36)

อำนาจครอบงำแค่พื้นที่สาธารณะ

สก๊อตต์ไม่ใช่แค่แนะนำเสนอข้อค้นพบเชิงลึกเกี่ยวกับชนชั้นและการต่อต้านในระดับท้องถิ่นที่เฉพาะเจาะจง เขากำลังสนทนากับนักทฤษฎีว่าด้วยอำนาจ อำนาจมีหลายใบหน้าและยังผลต่างกัน สตีเวน ลูคส์ขยายปริมณฑลทางอำนาจให้ไกลเกินกว่าแค่อำนาจในการตัดสินใจและเพิกเฉยในกระบวนการกำหนดนโยบาย อำนาจมิติที่สามนี้ “มีอิทธิพล สร้าง กำหนด” แรงปรารถนาและความเชื่อของผู้อยู่ใต้ อำนาจแทนการบังคับเชิงกายภาพหรือผ่านสถาบันการเมืองแบบทางการ ดังนั้น อำนาจจึงครอบงำผ่านการทำให้เชื่อว่าไม่มีทางเลือกอื่นหลงเหลืออีก ทั้งระเบียบแบบแผนที่เป็นอยู่คือเรื่องธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (Lukes 2005, 27-28) ด้วยเหตุนี้ มันจึงยังผลให้ความขัดแย้งไม่ปะทุขึ้นมา อำนาจในลักษณะนี้ คล้ายคลึงกับอำนาจนำในการสถาปนาฉันทานุมติร่วม (Gramsci 2010, 12,57) หรือการครอบงำทางอุดมการณ์ (Althusser 2014, 83) ดังที่เข้าใจกันคร่าว ๆ ว่าชนชั้นนำไม่เพียงแต่มีอำนาจในการครอบงำกระบวนการผลิตเชิงวัตถุ แต่ยังครอบงำกระบวนการผลิตเชิงสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และสื่อมวลชน พุดง่าย ๆ ก็คือ การเป็นทาสทางความคิดความเชื่ออาจจะเลวร้ายมากกว่าการเป็นทาสทางกายภาพเสียอีก (Gaventa 1982, 39)

ในทัศนะของสก๊อตต์ หากเปรียบเทียบเป็นเสมือนละครเวที “พวกชนชั้นที่มีอำนาจไม่ได้ควบคุมเวทีอย่างสมบูรณ์” พวกเขาอาจเป็นคนเขียนสคริปต์และบังคับให้นักแสดงทุกคนท่องจำ “ประโยคสำคัญ ต้องถูกเอ่ย ท้าที่บางอย่างต้องแสดงออกมา แต่เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า นักแสดงทุกคนเพียงแต่กำลังตกอยู่ภายใต้การสอดส่องตรวจตราและไม่ได้ทุ่มเทใจให้กับการแสดง” (Scott 1985, 26) ยกตัวอย่างกรณีง่าย ๆ เช่น การกล่าวทักทายแสดงความเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ของคนที่ยุวกว่า นักวิจัยสายพฤติกรรมนิยมคงด่วนสรุปอย่างรวดเร็วว่า อำนาจประสบความสำเร็จในการครอบงำ สก๊อตต์ ในทางตรงกันข้าม จะพินิจพิเคราะห์ไปที่น้ำเสียงการทักทาย มันสั้นห้วนหรือแหงนหน้าไร้อารมณ์หรือไม่ และถึงท้ายที่สุด สก๊อตต์ยืนอยู่ในฝ่ายที่เชื่อว่า ในทุก ๆ การครอบงำ มีพื้นที่ที่เป็นเอกเทศจากอำนาจอยู่เสมอ สำหรับเขาแล้ว อำนาจของชนชั้นนำไปได้ไกล มันเป็นเพียงแค่ฉากหน้าสาธารณะ พิธีกรรม มารยาทสังคม และเมื่อเราก้าวเข้าสู่โลก “หลังเวที” อำนาจของชนชั้นนำ โดยเฉพาะอำนาจในการครอบงำความคิดก็ค่อยๆ ล้มครืนลง (Scott 1985, 27) พุดง่าย ๆ ก็คือ สก๊อตต์กลับหัวกลับหางจุดยืนที่กล่าวมาในย่อหน้าที่แล้ว เขายืนยันว่า ถึงแม้ชนชั้นล่างจะถูกบังคับให้เป็นทาสทางกายภาพ แต่เขาไม่มีทางจะเป็นทาสทางความคิดโดยสมบูรณ์

โดยสรุปแล้ว สก๊อตต์มีข้อโต้แย้งต่อแนวคิดอำนาจนำในฐานะการควบคุมจิตใจ ทำให้ชนชั้นล่างยินยอมที่จะถูกกดขี่โดยสมัครใจและว่าง่าย สี่ประการดังนี้

1. ในประสบการณ์ที่เขาพบเจอในชีวิตประจำวัน ชนชั้นล่างทำทาสและรื้อมาายภาพอุดมคติชนชั้นนำอยู่เสมอ

2. อำนาจนำอาจดำรงอยู่หน้าเวทีแต่ไม่ใช่หลังเวที
3. อุดมการณ์อำนาจนำมักจะนำไปสู่ความยั่งยืนในตัวเอง
4. บางครั้ง การเชื่อมั่นในอุดมการณ์ครอบงำก็นำไปสู่การแตกหักได้

สก๊อตต์เชื่อว่า ไม่มีอุดมการณ์อำนาจนำใดที่ประสบความสำเร็จเต็มที่ ในการทำให้ชนชั้นล่างเชื่อว่า ชีวิตและสังคมที่เป็นอยู่เป็นเรื่องธรรมชาติและหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างน้อยมันก็ยังผลให้ชนชั้นล่างคิดถึงความเป็นไปได้ของการสลับบทบาทกันระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือยามที่ชนชั้นนำไม่สามารถทำตามคำมั่นสัญญาอันสวยหรูที่ตนคอยเป่าหูชนชั้นล่างทุกเมื่อเชิ้อวัน ชนชั้นล่างก็สามารถลุกขึ้นทวงถามและเรียกร้องให้ชนชั้นนำทำตามสัญญาได้ เราอาจเรียกการต่อต้านเช่นนี้ว่าเป็นการต่อต้านจากภายใน (Scott 1985, 338-339) สำหรับหลายๆคนแล้วการวิพากษ์เช่นนี้อาจจะ “ไม่ถึงราก” เพราะมันไม่ได้โจมตีไปที่ค่านิยมหรือหลักการของระบอบอย่างเป็นทางการ (ดู Wedeen 1999, 91-92)

ขบวนการประท้วงอย่างเปิดเผย VS การต่อต้านในชีวิตประจำวัน

Wow ไม่ได้เผยให้ผู้อ่านเห็นความตึงเครียด ช่องว่าง ขัดแย้งกันระหว่างบทละครหน้าเวทีที่ถูกควบคุมโดยชนชั้นนำและบทละครหลังเวทีที่เขียนโดยคนไร้อำนาจเพียงเท่านั้น สก๊อตต์ยังนำเสนอกรอบคิดวิเคราะห์เพื่อให้นักรัฐศาสตร์ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางอำนาจภายในขบวนการเคลื่อนไหวด้วยตัวเองด้วย ดังที่ได้กล่าวไปเบื้องต้น สก๊อตต์ไม่ได้มีปัญหาเกี่ยวกับขบวนการประท้วงปฏิวัติโดยตรง เขามีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่าง “การต่อต้านที่แท้จริง” กับ “การต่อต้านที่จอมปลอม” ในแวดวงนักรัฐศาสตร์ ในขณะที่การต่อต้านที่แท้จริงมักอยู่ในรูปของขบวนการที่มีผู้เข้าร่วมต่อสู้อย่างมีหลักการและเป็นระบบเพื่อเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง การต่อต้านที่จอมปลอมมักหมายถึงการทำทนายแบบประเดี๋ยวนี้อวด กระจัดกระจาย และฉวยโอกาสเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเฉพาะหน้า (Scott 1985, 289-303)

ในทัศนะของสก๊อตต์ การต่อต้านแบบหลังนี้แหละที่ภายหลังจะมีส่วนไปการนำไปสู่การปฏิวัติ และถ้าเราจะสนใจไปที่เป้าหมายของการต่อต้าน สก๊อตต์ก็ยืนยันเถียงนักคิดมาร์กซิสต์สายปฏิวัติอย่างไม่น่าเชื่อเลยว่า เป้าหมายการต่อสู้ของคนเล็กคนน้อยเหล่านี้ไม่ใช่การโค่นล้มหรือเปลี่ยนแปลงระบบการครอบงำ แต่คือการเอาตัวรอดภายใต้ระบอบที่เป็นอยู่ เจตนาของพวกเขาคือการอยู่รอดและผืนทน (Scott 1985, 301)

อันที่จริง ในบทความเรื่อง “Protest and Profanation: Agrarian Revolt and the Little Tradition, Part 1” ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1977 เขาก็เริ่มเห็นเค้าลางจุดยืนอนาธิปไตย ต่อต้านการจัดตั้ง ไม่ชอบขบวนการเคลื่อนไหวคอมมิวนิสต์ จะมีสิ่งที่เรียกว่า จารีตยิ่งใหญ่กับจารีตเล็ก ๆ (great and little tradition) ข้อโต้แย้งหลักของงานก็คือ เมื่อใดก็ตามที่วิถีจารีตถูกนำไปปฏิบัติจริงในระดับท้องถิ่น มันจะถูกแปรสภาพอยู่เสมอ “มีการตัดบางหัวข้อออกไป ใส่ประเด็นใหม่ ๆ เข้ามา สัญลักษณ์บางอย่างมีความหมายใหม่ ๆ และรับใช้วัตถุประสงค์ใหม่ ๆ” (Scott 1977, 2) ตัวอย่างหนึ่งที่สก๊อตต์ยกมาก็คือช่องว่างระหว่าง คอมมิวนิสต์แบบทางการโดยพรรคและคอมมิวนิสต์แบบพื้นบ้าน (official / folk communism) ชาวนา สมาชิกพรรคต่างไม่

คุ้นเคยกับคำศัพท์ต่างชาติและแผนผัง (diagram) สุดท้ายเมื่อกระบวนการจัดตั้งล้มเหลว คำครหาอดนียมก็มักจะหนีไม่พ้น “ผู้ปฏิบัติงานประจำเขตงานปล่อยให้ตัวเองถูกชี้นำโดยมวลชนและพาให้ตัวเองดำเนินนโยบายที่สุ่มเสี่ยง” (Scott 1977, 4) โดยสรุป ในทัศนะของสก๊อตต์ แม้ว่าจะเป็นสมาชิกของขบวนการเดียวกัน เราไม่ควรด่วนสรุปว่าความคิดความเชื่อในหมู่สมาชิกที่เป็นผู้นำและสมาชิกที่เป็นชาวบ้านธรรมดาจะเหมือนกัน จากข้อโต้แย้ง กรอบคิดวิเคราะห์ แนวคิดการเมืองที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่า สก๊อตต์คือนักรัฐศาสตร์ที่ใส่ใจกับการต่อต้านแนวระนาบเชิงกายภาพระดับจุลภาคในชีวิตประจำวัน (everyday micro-physical horizontal resistance) เขาอาจจะพูดถึงรูปแบบการต่อต้านนี้ตั้งแต่ในยุคที่มันยังไม่ได้ขึ้นเป็นกระแสสูงในหมู่นักกิจกรรมเคลื่อนไหวเสียด้วยซ้ำ (ดู Soravis Jayanama 2015, 419)

เรื่องสาธารณะ VS เรื่องหลังม่าน (Public transcripts VS Hidden transcripts)²

ใน Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts (1990) (DAR) “พวกชี้แพ้” ไม่ได้เป็นเพียงแค่แรงงานไร้ที่ดินยากจนในหมู่บ้านเล็กๆอีกต่อไป สก๊อตต์ขยายขอบเขตการศึกษาทั้งในแง่เวลาและพื้นที่ จนครอบคลุมตั้งแต่ พวกไพร่ในยุคกลาง ชาวนาในยุคศักดินาของรัสเซียและญี่ปุ่น ทาสผิวดำในสหรัฐอเมริกา ไปจนถึง ชนชั้นจัณฑาลในอินเดีย เป้าหมายของงานชิ้นนี้นั้นชัดเจน เพื่อศึกษา “ตัวตนทางสังคมของคนไร้อำนาจที่อยู่นอกการควบคุมของผู้ปกครอง” (Scott 1990, xi) อีกทั้ง “อ่านและทำความเข้าใจกับการกระทำทางการเมืองแบบไม่เผชิญหน้าของกลุ่มคนชนชั้นใต้ปกครอง” (Scott 1990, xii)

สก๊อตต์พยายามนำเสนอกรอบคิดวิเคราะห์เรื่องการต่อต้านมากขึ้นอย่างเป็นระบบ ด้านหนึ่ง หากดูจาก “ตัวเอก” ของเรื่องและประเด็นสำรวจหลัก DAR คือภาคต่อของ WoW อย่างไม่ต้องสงสัย แต่อีกด้านหนึ่ง DAR ค่อนข้างให้ความสำคัญกับ ภาษา สัญลักษณ์ วัฒนธรรมของผู้ต่อต้านไร้อำนาจ ยกตัวอย่างเช่น เพลงของทาส ฎีกาของชาวนา นิทานพื้นบ้าน มากกว่าการต่อต้านที่ทำต่อวัตถุเช่น ลอบเผา ลักเล็กขโมยน้อย

ในงานก่อนหน้านี้ เราต่างเริ่มคุ้นเคยกับการขีดเส้นแบ่งขอบเขตอำนาจของสก๊อตต์แล้ว ไม่ว่าจะ เป็น ช่องว่างและความตึงเครียดระหว่างจารีตยิ่งใหญ่กับจารีตเล็ก ๆ บทละครบนเวทีกับบทละครหลังเวที DAR สานต่อและจัดระบบประเด็นดังกล่าวจนกลายมาเป็นแนวคิดเรื่อง เรื่องสาธารณะและเรื่องหลังม่าน (public and hidden transcripts) เขานิยามว่าเรื่องสาธารณะ “ถูกร้อยเรียงออกมาให้ดูน่าประทับใจ ตอกย้ำและทำให้อำนาจครอบงำของชนชั้นนำดูเป็นเรื่องธรรมชาติ อีกทั้งยังปกปิดความโสมมสกปรกของพวกเขา หรือไม่ก็แทนที่ด้วยสิ่งที่สวยงาม” (Scott 1990, 18) สก๊อตต์ระบุว่าหน้าที่ของเรื่องสาธารณะคือการสืบ

---

²เนื้อหาบางส่วนเรียบเรียงมาจาก กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์ (Khorapin Phuaphansawat 2015)

สถานสถานะทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียม การใช้ภาษาในสังคมที่มีช่วงชั้นสูงต่ำถือเป็นตัวอย่างที่ดี “สามัญชน เติน สุลต่านเสด็จ...สามัญชนนอนหลับ สุลต่านบรรทม” (Scott 1990, 31)

เรื่องสาธารณะยังวาดภาพลักษณะชนชั้นปกครองให้ดูงดงามเพียบพร้อมดีเลิศไร้ที่ติ (Scott 1990, 54) มันอาจจะประดิษฐ์คำพูดสวยหรูอ่อนโยนเพื่อใช้เรียกบางสิ่งบางอย่างที่โหดร้ายยกตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า “รักษาความสงบเรียบร้อย (pacification) แทน การโจมตีและยึดครองด้วยอาวุธ” หรือ “ค่ายอบรมเพื่อปรับทัศนคติ (reeducation camps) แทน คุกที่กักขังศัตรูทางการเมือง” (Scott 1990, 53) ชนชั้นนำต่างหมกมุ่นกับการรักษาไว้ซึ่งภาพลักษณ์สาธารณะเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกัน เรื่องสาธารณะก็ตราหน้า (stigmatize) บุคคลที่ทำทนายระบบว่าเป็น “อาชญากร” หรือ “คนบ้า” การใช้เทคนิคภาษาและสัญลักษณ์ของผู้มีอำนาจกระทำไปควบคู่กับการควบคุมและตรวจตราอย่างเคร่งครัด ยกตัวอย่างเช่น กฎที่ว่า “ห้ามทาสจำนวนห้าหรือมากกว่าห้าคนขึ้นไปชุมนุมกันโดยปราศจากผู้ดูแลผิวขาวอย่างเด็ดขาด” (Scott 1990, 63) ซึ่งเป็นกฎที่สหรัฐอเมริกาใช้เมื่อกว่าสองร้อยกว่าปีที่แล้ว สก็อตต์กล่าวสรุปว่า เทคนิคการครอบงำมีเป้าหมายเพื่อลดโอกาสการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ถูกปกครองด้วยกันให้ได้มากที่สุดและแบ่งแยกพวกเขาให้เป็นกลุ่มย่อยๆ ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้พื้นที่เสรีภาพทางสังคมที่อยู่เหนือการควบคุมเกิดขึ้นได้

ถึงจุดนี้ ผู้อ่านคงจะคาดเดาได้แล้วว่าเรื่องสาธารณะเกี่ยวกับสิ่งๆ ที่สก็อตต์เรียกว่า “เรื่องหลังม่าน” ถ้าจะกล่าวหยาบ ๆ เรื่องหลังม่านก็คืออะไรก็ตามที่ตรงกันข้ามไม่สอดคล้องกับเรื่องสาธารณะ สก็อตต์ให้คำนิยามว่า เรื่องหลังม่านคือ ชีวิตทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นล่างที่ไม่ใช่ทั้งการลุกฮือเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจและการยอมจำนนเคารพเชื่อฟังอย่างสมบูรณ์ เรื่องหลังม่านอยู่ตรงกลางระหว่างสองสภาวะที่วุ่นวายนี้ (Scott 1990, 136)

เช่นเดียวกับ “อาวุธคนยาก” เรื่องหลังม่านคือการต่อต้านในชีวิตประจำวันที่มีความคลุมเครือ ไม่เผชิญหน้า มันเกี่ยวข้องกับ “ช่องว่าง” หรือ “ระยะห่าง” สองประเภท อันได้แก่ ช่องว่าง/ระยะห่างทางกายภาพ และช่องว่าง/ระยะห่างทางสัญลักษณ์ สำหรับประเภทแรกนั้น เข้าใจง่าย ๆ ว่าเป็นเรื่องราวหลังม่านที่พรั่งพรูเมื่อยามที่รอดพ้นจากอำนาจการตรวจตราสอดส่องของผู้มีอำนาจ ที่ปรากฏขึ้นในโรงทาส ในร้านเหล้า ในหมู่ญาติสนิทที่ไว้ใจได้ สก็อตต์อธิบายผ่านกรณีตัวอย่างเรื่องทาสเขาไว้ว่า เราจะศึกษาอำนาจการครอบงำระหว่างนายทาสและทาสอย่างรอบด้านได้ก็ต่อเมื่อเราเปรียบเทียบภาษาและอากัปกริยาของเขาที่แสดงออกในพื้นที่ทางสังคมที่ต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น ภาษาของทาสเมื่ออยู่ต่อหน้านายทาสผิวขาวจอมโหดในไร่ย่อมแตกต่างกับภาษาของทาสคนเดียวกันเมื่อเขาพูดคุยกับญาติมิตรของเขาในโรงทาส (Scott 1990, 26) กล่าวโดยสรุป ยิ่งผู้ถูกปกครองอยู่ไกลจากผู้มีอำนาจเท่าใด เรื่องสาธารณะก็จะถูกแทนที่ด้วยคำดำทอที่คับแคบมากขึ้นเท่านั้น

เรื่องหลังม่านประเภทที่สองมิได้เกิดขึ้นในที่ลับ หากแต่กระทำในที่สาธารณะต่อหน้าผู้มีอำนาจ รูปแบบที่มันถูกถ่ายทอดออกมา คือเสน่ห์ของการต่อต้านประเภทนี้ กล่าวคือ ผู้ต่อต้านเล่นการเมืองเรื่องการพรางตัว (politics of disguise) เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจ (Scott 1990, 138) ไม่ว่าจะ

เป็นการประชดเสียดสี บ่นพึมพำ ชุบชิบนิทา หรือการแสดงออกทางสัญลักษณ์ผ่านภาษาหรือการกระทำ ที่เป็นที่รู้จักเฉพาะในหมู่มุขชั้นที่ถูกกดขี่ ยกตัวอย่างเช่น เพลงสรรเสริญพระเจ้าของทาสในรัฐทางใต้ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า “พระองค์” หรือ “พระเยซู” ในบทเพลงจะหมายถึง ทหารแยงกี้จากรัฐทางเหนือ (Scott 1990, 153) หรือแม้กระทั่งบทเพลงที่ทาสแอบร้องเพลงเพื่อเฉลิมฉลองโคกนาฏกรรมเรือไททานิคล่ม ในสายตาของทาสแล้ว การจมน้ำตายหมู่ของกลุ่มคนผิวขาวร่ำรวยและมีอำนาจผู้เดินทางบนเรือหรูที่ได้ชื่อว่ามีวันจมนอนอาจถือได้ว่าเป็นเหมือนความยุติธรรมที่พวกเขาได้รับในร้อยวันพันปี (Scott 1990, 42) นอกจากนี้ สก็อตต์รวมเอาการชุมนุมของฝูงชนอย่างไม่เป็นระเบียบ ไร้ผู้นำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง เรื่องการพรางตัวด้วย ทั้งนี้ก็เพราะจำนวนกลายเป็นอาวุธปกปิดตัวตนของผู้ต่อต้าน และส่งผลให้ผู้มีอำนาจมีความยากลำบากในการขึ้นเวทีอาฆาตศัตรูของเขา (Scott 1990, 151)

แม้แต่ “การถวายฎีการ้องทุกข์” ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของการต่อต้านแบบพรางตัวในสายตาของสก็อตต์ สก็อตต์ไม่เห็นด้วยกับคำพูดของเลนินที่ปรามาสชาวนารัสเซียว่า “ชาวนาไม่สามารถลุกฮือกอบกู้ได้ พวกเขาทำได้แต่ร้องทุกข์และสวดมนต์” (Scott 1990, 97) สก็อตต์โต้แย้งว่า “เขาผู้ซึ่งกำลังอ่อนแออย่างจนตรอกต่อองค์อธิปัตย์ [แท้ที่จริง]กำลังข่มขู่อยู่” (Scott 1990, 96) สก็อตต์มองว่าชาวนากำลังแก่งแย่งทำตัวไร้เดียงสาและใช้การโฆษณาชวนเชื่อเป็นเครื่องมือกดดันผู้ปกครองเสียเอง เป็นเรื่องธรรมดาที่เมื่อยามทุกข์ร้อน พวกเขาจะถวายฎีกาและมักเริ่มเรื่องด้วยคำพูดอ้อมตัวประเภท “พวกเราผู้โง่เขลา ล้าหลัง จะไม่เชื่อในพระเมตตาของกษัตริย์อันเป็นที่รักของเราได้อย่างไร ในเมื่อโลกเป็นประจักษ์พยาน ในเมื่อเราตระหนักดีในความรักและความไว้วางใจที่พระองค์มีต่อราษฎรของพระองค์” (Scott 1990, 99) ทว่า หากเราอ่านระหว่างบรรทัดดูแล้ว การถวายฎีกามักเป็นช่องทางที่ผู้ไร้อำนาจใช้เพื่อบอกโดยอ้อมว่า พวกเขาารู้สึกว่าพวกเขามีสิทธิในสิ่งใด นอกจากนี้สก็อตต์ยังบอกว่า เป็นที่รู้กันว่าเนื้อหาของฎีกาสื่อประโยคที่ว่า “มิฉะนั้นละก็...” อยู่เสมอ กล่าวคือ มันบอกเป็นนัยให้ผู้ปกครองจินตนาการเอาเองถึงผลที่จะตามมาของการปฏิเสธหรือเพิกเฉยต่อฎีการ้องทุกข์ (Scott 1990, 95)

อนึ่ง การถวายฎีการ้องทุกข์ไม่ใช่เรื่องล้าสมัยที่จำกัดอยู่เพียงแคในสังคมศักดินาตามที่สก็อตต์ยกตัวอย่างเพียงเท่านั้น เมื่อไม่นานมานี้ ประเทศไทยเองก็เพิ่งมีการรวมตัวถวายฎีกาครั้งยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในเดือน กรกฎาคม-สิงหาคม 2552 กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงที่เรียกตัวเองว่า “คนเสื้อแดง” ได้จัดกิจกรรมรงค์และรวบรวมรายชื่อเพื่อถวายฎีการ้องทุกข์ต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่เก้า การถวายฎีกานี้เกิดขึ้นหลังจากมีการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตรในปี 2549 ยุบพรรคไทยรักไทยในปี 2550 การจัดตั้งรัฐบาลโดยพรรคที่ไม่ได้ชนะการเลือกตั้งในปี 2551 และการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงในกลางปี 2552 ภายใต้ชื่อกิจกรรม “ไพร่สยามหาฎีกา” มีคนเสื้อแดงจำนวนมากเข้าร่วมส่งรายชื่อเพื่อร้องทุกข์แก่พระเจ้าแผ่นดิน กวีเสื้อแดง วิสา คัญทัพ ได้ร่ายบทกลอนเกี่ยวกับฎีกาเอาไว้ว่า:

ไม่มีที่พึ่งใดในแผ่นดิน

นอกจากเจ้าธรณินทร์ผู้เที่ยงแท้

เพียงเดชพระองค์ ๕ ทรงแล

ก็จะแก้เข็ญชุกสิ้นทุกข์ภัย

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท

สุดแต่พระบรมราชวินิจฉัย

เพราะสุดท้อสุดทนแล้วคนไทย

ควรมีควรวางไรถวายฎีกา (Wisa Kanthap 2009, 5)

ไม่มีใครทราบได้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับฎีกาจำนวนกว่าสามล้านฉบับที่ผู้ชุมนุมคนเสื้อแดงหามาวางไว้ที่ประตูพระบรมมหาราชวัง ในวันที่ 17 สิงหาคม 2552 เราทราบเพียงแค่อีกประมาณหกเดือนต่อมา มีการชุมนุมประท้วงทางการเมืองครั้งใหญ่และการปราบปรามสลายการชุมนุมที่รุนแรงโหดร้ายเป็นประวัติการณ์ คำถามสำคัญที่ผู้เขียนอยากจะทิ้งท้ายไว้ก็คือ ในขณะที่ฎีกาของคนเสื้อแดงได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากแนวร่วมขบวนหลายฝ่าย ยกตัวอย่างเช่น สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลแนะนำให้แกนนำเลิกปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเยี่ยง “คนอีเดียด” (Somsak Jeamteerasakul 2009, 46) และสุรชัย แซ่ด่านบอกให้คนเสื้อแดงเลิก “ร้องขอ” เสียดสี (Surachai Saedan 2009, 21) สก๊อตต์จะมองการเมืองคนเสื้อแดง กลุ่มคนที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าคือพวก “ซีแพ็ค” ในการเมืองไทยร่วมสมัย อย่างไร

ประเด็นสำคัญสุดท้ายใน DAR ที่สก๊อตต์นำเสนอก็คือ โดยธรรมชาติ เรื่องหลังมานจะค่อย ๆ แพร่กระจาย กลายเป็น “การเมืองพื้นฐาน (infrapolitics)” ที่ชนชั้นล่างมีส่วนร่วมกัน นับวันมันก็จะยิ่งรุกล้ำพื้นที่สาธารณะมากขึ้นเรื่อย ๆ จนผู้มีอำนาจสัมผัสได้ถึงความเป็นปฏิปักษ์เจียบ ๆ อันดั่งแสบแก้วหูในหมู่ผู้ถูกปกครอง (Scott 1990, 200) จนในวันหนึ่ง เรื่องหลังมานก็ถูกประกาศกร้าวต่อหน้าผู้มีอำนาจ สก๊อตต์เรียกช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านจากเรื่องหลังมานเป็นเรื่องสาธารณะว่าช่วงระยะเวลาแห่งประกายไฟฟ้าทางการเมือง (political electricity) (Scott 1990, 206-207) ความคับแค้น น้อยเนื้อต่ำใจ คำสบถด่า ข่าวลือ ฎุกระบาย ออกมาต่อหน้าชนชั้นนำผู้ละเมิดมิได้ เมื่อมันเกิดขึ้นแล้ว ไม่มีทางที่สังคมจะย้อนกลับไปจุดเดิมได้ แม้ว่าคำจบบ้างจะถูกกลบฝัง ไล่ล่า กดทับให้เลือนหายไปจากพื้นที่สาธารณะ “บางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถแก้ไขให้เป็นแบบเดิมได้เกิดขึ้นไปแล้ว” (Scott 1990, 213) ดังตัวอย่างของหญิงเช่าที่ดินผู้ต่ำต้อยที่สก๊อตต์เล่าเปิดตัวใน DAR หล่อนลุกขึ้นต่อว่าเจ้าที่ดินซึ่งๆหน้า “เราไม่ใช่สิ่งมีชีวิตโง่ๆให้ใครชูดรีด” (Scott 1990, 7) ต่อจากนี้ แม้ว่าหล่อนจะยังเป็นผู้เช่าที่ยากไร้ จะถูกกลบโทษและปิดปาก ความสัมพันธ์ระหว่างหล่อนและเจ้าที่ดินก็จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เหนือสิ่งอื่นใด สก๊อตต์ย้ำว่า คำพูดที่หล่อนพร่ำพรูในวันนั้นหาใช่การกระทำที่ปะทุตามอารมณ์ของปัจเจกคนหนึ่ง มันมาจากการชักซ้อมหน้ากระดานนับครั้งไม่ถ้วน มาจากการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อนสนิท มาจากการเมืองพื้นฐานที่สหายร่วมชนชั้นของหล่อนร่วมกันสร้างภายใต้ฉากสาธารณะที่ดูสงบเจียบราบรื่น

กล่าวโดยสรุป ทั้ง WoW และ DAR มีวัตถุประสงค์ในการขยายปริมณฑลทางการเมือง สก๊อตต์ใ้มนำวให้ให้นักรัฐศาสตร์มีความละเอียดอ่อนเมื่อต้องศึกษากลุ่มคนไร้อำนาจใต้ทุนสังคม ปฏิเสธไม่ได้ว่าสก๊อตต์มีส่วนในการสนับสนุนรัฐศาสตร์แนววัฒนธรรมการเมือง การมองผู้ถูกครอบงำในฐานะ “ผู้กระทำการ (agency)” และระเบียบวิธีวิจัยแบบ “ชาติพันธุ์วรรณาการเมือง (political ethnography)” ในขณะเดียวกัน สก๊อตต์ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาอำนาจครอบงำจากเบื้องบนด้วย โดยเฉพาะ หัวข้อเรื่องสาธารณะใน DAR มองในแง่หนึ่ง นี่อาจจะเป็นการนำร่องไปสู่หนังสือเล่มต่อมาของเขา ซึ่งก็คือ “มองอย่างรัฐ”

รัฐ : อ่าน “ประชากร” ออก เขียนง่าย เข้าถึงได้ ลดทอนความสลับซับซ้อน

ในช่วงทศวรรษที่ 80 ถึง 90 รัฐได้กลายเป็นหัวข้อที่แวดวงการเมืองเปรียบเทียบอเมริกันให้ความสนใจ ชาร์ลส์ ทิลลี่ ได้นำเสนอข้อโต้แย้งอันโด่งดังที่ว่า “สงครามสร้างรัฐ รัฐสร้างสงคราม” เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในยุโรป (Tilly 1985) โจเอล มิคดาล นำเสนอแนวคิดเรื่องรัฐเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม (Migdal 1988) โดยก่อนหน้านี้ในปี 1983 เบเนดิก แอนเดอร์สัน ก็ได้เขียนงานเล่มชื่อเรียกว่า Imagined Community โดยเน้นความสำคัญของมิติเรื่องกระบวนการสร้างความรับรู้ความเป็นชาติร่วมกัน (Anderson 2006)

ใน Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed (SS) (1998) สก็อตต์ผลัดตัวเองออกจากโลกของ “พวกซี้แพ้” หันมาศึกษา รัฐ สถาบันทางการเมืองที่น่าจะได้อธิบายว่าเป็น “ผู้ชนะ” ในโลกรัฐศาสตร์ อย่างไรก็ดี สก็อตต์กล่าวไว้ในบทนำว่า ความตั้งใจแรกเริ่มของเขาหาใช่การศึกษารัฐไม่ เขาสนใจบรรดาคนไร้รัฐที่ใช้ชีวิตระหกระเหินและรอดพ้นจากอำนาจรัฐเสียมากกว่า (Scott 1998, 1) แต่ก่อนที่จะไขความสงสัยใคร่รู้นี้ เขาจำเป็นต้องศึกษาอย่างละเอียดเสียก่อนว่ารัฐคืออะไร มันถูกขับเคลื่อนไปด้วยแรงปรารถนาหรือกลไกอะไรบ้าง

ใน SS สก็อตต์เริ่มต้นด้วยคำถามวิจัยง่าย ๆ ที่ว่า ทำไมโครงการพัฒนาที่นำโดยรัฐหลายโครงการจึงล้มเหลว ทว่า คำตอบที่เขาให้แก่พวกเราในงานชิ้นนี้กลับทำให้เราเข้าใจความเป็นรัฐและอำนาจรัฐในมิติใหม่ ๆ มากขึ้น ในที่นี้ผู้เขียนจะขอล่าวสรุปเหตุปัจจัยที่ทำให้โครงการพัฒนาที่นำโดยรัฐล้มเหลวก่อนดังนี้

1. ความต้องการของรัฐในการควบคุมและลดทอนประชากรและพื้นที่พัฒนา
2. อุดมการณ์สมัยใหม่ที่เป็นอุดมคติไม่สอดคล้องกับโลกความเป็นจริงที่สลับซับซ้อน
3. รัฐเผด็จการอำนาจนิยม
4. ประชาสังคมอ่อนแอ

ในบทวิพากษ์ว่าด้วยการพัฒนา สก็อตต์เสนอว่า เป้าหมายของโครงการพัฒนาโดยรัฐ ไม่ใช่ความกินดีอยู่ดีของประชาชน หากแต่คือ การทำให้ประชากรอยู่เป็นหลักแหล่ง (sedentarization) ชัดเจนง่ายต่อการมองเห็น (legibility) และเอื้อต่อการควบคุมของรัฐไม่ว่าจะเป็น การเก็บภาษี เกณฑ์แรงงาน และปราบปรามกบฏ (Scott 1998, 2) อีกนัยหนึ่ง การพัฒนา คือ เทคโนโลยีทางอำนาจของรัฐสมัยใหม่ที่เข้าไปจัดพื้นที่และประชากรที่อยู่นอกระบบ ลดทอนความสลับซับซ้อนในเชิงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ให้ง่ายหยาบเป็นระเบียบ (simplification) นอกจากเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมแล้ว เป้าหมายของการพัฒนาเป็นไปตามตรรกะอรรถประโยชน์นิยมและเพิ่มศักยภาพในการผลิต (Scott 1998, 13) ยกตัวอย่างเช่น พืชพันธุ์ในป่าที่มีความหลากหลายก็ถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจ ครอบ ขอกชอย ที่เข้าถึงยาก คดเคี้ยวไม่เป็นระเบียบก็ถูกแทนที่ด้วยถนนเส้นตรงและสร้างแผนที่ ทั้งหมดนี้กระทำในนามของการพัฒนาโดยรัฐ

อนึ่ง บทวิพากษ์อำนาจรัฐข้างต้นของสก็อตต์นับว่าสอดคล้องกับแนวคิดอำนาจสมัยใหม่ของมิเชล ฟูโกต์ โดยเฉพาะในบทที่ว่าด้วย สรรพทัศน์ (panopticism) ฟูโกต์ได้กล่าวถึงอำนาจที่หมกมุ่นกับการแบ่ง

พื้นที่ที่วิคตอร์ กระจายไปทั่วทุกอนุสังคม และสอดส่องตรวจตราอย่างเป็นระบบ (Foucault 1995, 198) ในงานชิ้นถัดมา ฟูก็อดต์ต่อยอดความคิดว่า ในสังคมสมัยใหม่ อำนาจแห่งระเบียบวินัยนี้ได้ขยายอาณาบริเวณไปยังแทบทุกสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจ และมีองค์ประกอบอำนาจเชิงบวกมากขึ้น จนแปรสภาพกลายเป็น ชีวอำนาจ เป้าหมายที่สำคัญของมันคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร “เพื่อเพิ่มความมั่งคั่ง อายุขัย และสุขภาพที่ดี” (Foucault 2007, 105) สก็อตต์จัดวางตัวเองในแนวทางวิเคราะห์รัฐแบบฟูก็อดต์ แต่ในขณะเดียวกัน เขาก็มุ่งนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเพื่อโต้แย้งว่าในหลายกรณี รัฐและการพัฒนากลับนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ลงเสียมากกว่า

รัฐในมุมมองของสก็อตต์เป็นมากกว่า “คณะกรรมการจัดการธุรกิจร่วมกันของชนชั้นนายทุนทั้งชนชั้น” (Marx 1978, 475) หรือ “ชุมชนมนุษย์ที่ประสบความสำเร็จในการผูกขาดการใช้ความรุนแรงทางกายภาพอันชอบธรรมในอาณาบริเวณหนึ่งที่ชัดเจน” (Weber 1994, 311) สก็อตต์สนใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสรรพสิ่งที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ ยกตัวอย่างเช่น ประชากรที่มีวิถีชีวิต “ไม่พัฒนา” “ล่าหลัง” ต่างถูกผนวกเข้ามาเป็นผู้ผลิตที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชาติ หากมองอย่างรัฐแล้ว รัฐไม่สนใจความซับซ้อนหลากหลายทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ มันถูกแทนด้วยตัวเลขสถิติ (Scott 1998, 37) เช่น หมู่บ้านแห่งนี้มีประชากรเด็กกี่คน วัยทำงานกี่คน วัยชรากี่คน ประกอบอาชีพอะไรบ้าง พืชเศรษฐกิจของหมู่บ้านนี้คืออะไร? อะไรที่แตกต่างสลับซับซ้อน และทำให้ยากต่อการ “อ่าน” หรือ “มอง” ก็จะถูกแปรสภาพและยึดเยียดรูปแบบที่เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น ภาษา “กลาง” ที่เข้าแทรกซึมตามหมู่บ้านในนามของการพัฒนาด้านการศึกษา ในแง่นี้ การศึกษาของรัฐไม่ได้สะท้อนประโยชน์ของคนในพื้นที่แต่สะท้อนประโยชน์ของรัฐในการเข้าไปมีอำนาจควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า มันมุ่งสร้าง “พลเมืองพินินิยมที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน” (Scott 1998, 32) โดยสรุป อำนาจรัฐมีแนวโน้มในการหลอมรวมทุกอย่างให้มีลักษณะเหมือนกัน ไม่ว่าจะ เป็น พืชเกษตรพันธุ์เดียวกันหรือวัฒนธรรมแบบเดียว (monocrop, monoculture) สำหรับสก็อตต์แล้ว สังคมที่มีวัฒนธรรมแบบเดียวนั้น “เปราะบาง เสี่ยงต่อโรคภัยและสภาวะอากาศมากกว่าวัฒนธรรมที่หลากหลาย” (Scott 1998, 23)

สก็อตต์ยังเชื่อมโยงประเด็นข้างต้นกับอุดมการณ์สมัยใหม่นิยมของรัฐ กล่าวคือ ภูมิภาคของ รัฐสมัยใหม่มักขึ้นขอบผังแปลงที่เป็นเส้นตรง ตัดเป็นตารางเท่า ๆ กัน และโล่งแจ้ง ดังถนนหนทางในนครชิคาโก หรือ จัตุรัสเมืองที่แทนที่ตลาดมืด ภาพอุดมคติเหล่านี้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ทำลายวิถีชีวิตท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางระบบนิเวศในระยะยาว เมืองใหม่หลายเมืองถูกทิ้งให้รกร้าง จัตุรัสต่าง ๆ นั้นมีเพียงแค่ความสวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ แต่ว่างเปล่า เมื่อผนวกกับปัจจัยอื่นๆ เช่น รัฐมีความเป็นเผด็จการอำนาจนิยมและประชาสังคมอ่อนแอ โครงการพัฒนาที่นำโดยรัฐหลายๆโครงการเมื่อทดลองปฏิบัติจริงจึงล้มเหลวและไม่เกิดผลตามที่วางเอาไว้ สก็อตต์เรียกเมืองใหม่ หมู่บ้านใหม่ หรือภาษากลางอันเป็นผลมาจากโครงการพัฒนารัฐว่าเป็น เมือง หมู่บ้าน และภาษาที่กลวงและตื้นเขิน (shallow, thin) ความ

ต้นเขินในที่นี้หมายถึง ความไร้ศักยภาพในการสัมผัสและจับต้องกิจกรรมสลัษัซซึอนต่างๆซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของโลกทางสังคม (Scott 1998, 261)

ข้อถกเถียงว่าด้วยการพัฒนาของงานเศรษฐศาสตร์การเมืองมักแบ่งออกเป็นสองขั้ว คือรัฐนำการพัฒนาหรือการพัฒนาที่ปล่อยให้ตลาดทำงานเอง สำหรับสก็อตต์แล้ว ทั้งสองทางเลือกคือสองด้านของเหรียญเดียวกันเนื่องจากทั้งสองต่างมุ่งทำให้กระบวนการผลิตมีลักษณะเหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้น ทั้งรัฐและตลาดยังทำงานเกือหนุนกันและกันเพื่อขจัดความหลากหลายและเป็นเอกเทศของท้องถิ่น อนึ่ง รัฐในที่นี้เป็นได้ทั้งรัฐทุนนิยมหรือรัฐสังคมนิยม จากงาน SS เราสามารถจัดวางให้เขาอยู่ในสายท้องถิ่นนิยมก็ได้ สก็อตต์จัดให้ความตื่นเขินของโลกทัศน์รัฐอยู่ตรงข้ามกับความลึกลับเยียดของโลกทัศน์ท้องถิ่น ซึ่งเขาเรียกว่า metis หรือ art of the locality (Scott 1998, 316) จะเห็นได้ว่าบทวิพากษ์อำนาจรัฐใน SS มีกลิ่นอายการเมืองแบบอนาธิปไตย และต่อต้านอำนาจจากเบื้องบนลงระดับล่าง โดยคลี่ให้เห็นศิลปะของการปกครองของรัฐ อย่างไรก็ตามเราต้องรอดูถึงสิบเอ็ดปีต่อมา กว่าสก็อตต์จะพาเราไปทำความเข้าใจรู้จักกับเรื่องราวคนต้าน/ไร้รัฐและศิลปะของการไม่ถูกปกครองของพวกเขา

ชาวเขาในมุมมองเรา : คนต้านรัฐนามว่าไซเมียในมุมมองสก็อตต์

สก็อตต์ในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้ต้องการจะเพียงแค่หักล้างแนวคิดที่ว่าด้วยการครอบงำอุดมการณ์หรือทำลายนักรัฐศาสตร์ที่ให้ความสนใจเพียงแค่ขบวนการเคลื่อนไหว โครงการการเมืองของเขาคือการกลับหัวกลับหางเรื่องเล่าหลักเกี่ยวกับวิวัฒนาการอารยธรรมมนุษย์ ทลายการแบ่งขั้วทวีตลักษณะระหว่างพัฒนา/ล่าหลัง ความป่าเถื่อนมีอารยะ และแทนที่มันด้วย ประชากรได้รัฐ/ประชากรที่ยังไม่ถูกรวมหรือถูกปกครอง ใน ANBG (Scott 2009) สก็อตต์เล่าประวัติศาสตร์และการเมืองของ “พวกซี้แพ้” กลุ่มหนึ่งที่เขาให้ชื่อว่า “ไซเมีย” ไซเมียคือกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บนเทือกเขาบริเวณภาคพื้นทวีปของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่คนพื้นที่ราบลุ่มอย่างพวกเราเรียกกันว่าชาวเขานั่นเอง ข้อโต้แย้งหลักของ ANBG มีดังนี้ ไซเมียมักถูกตราหน้าว่าเป็นกลุ่มคนล่าหลังป่าเถื่อน ไม่เคยสัมผัสอารยธรรมทันสมัยที่ยิ่งใหญ่ ทว่าอันที่จริง คนเหล่านี้คือผู้กระทำการทางการเมืองที่หาช่องทางกลยุทธ์ต่างๆนานาเพื่อเลี้ยงไม่ให้อตัวเองตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ กลยุทธ์ที่ว่านี้หมายถึงรวมถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต โครงสร้างสังคม อาหารการกิน วัฒนธรรม มุขปาฐะ เป็นต้น เราไม่ควรที่ทักว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่ตามธรรมชาติ หากแต่เป็นผลจากเจตจำนงการเมืองที่สะท้อนจิตวิญญาณแห่งการต่อต้าน (Scott 2009, x-xi)

ในช่วงแรกของ ANBG (บทที่ 2-4) สก็อตต์กล่าวถึงกระบวนการสร้างรัฐโบราณในอุษาคเนย์ เช่นเดียวกับชาร์ล ทิลลี สก็อตต์มองว่าการก่อสงครามส่งผลให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจ รวมทรัพยากร ประชากร สถาปนากลไกรัฐด้านภาษี (ดู Tilly 1990, 25) อันนำไปสู่การเกิดรัฐโบราณในอุษาคเนย์ อย่างไรก็ดี สก็อตต์ลงรายละเอียดมากกว่าทิลลีโดยตั้งข้อสังเกตว่า รัฐเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันก็คือ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อำนาจเข้าถึงง่าย อาทิ ที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน อีกทั้งยังทำเกษตรกรรมแบบพืชพันธุ์เดี่ยว นั่นก็คือ นาข้าว รัฐเหล่านี้ทำสงครามก็เพื่อครอบครองไพร่พลของฝ่ายตรงข้ามและเกณฑ์ไพร่พลเหล่านี้มาเป็นแรงงานทำ

นา (Scott 2009, 81-84) รัฐที่สกัดกั้นกำลังพูดถึงนั้นก็ไม่ใช่รัฐอื่นไกล แต่คือ รัฐอังวะ/พม่า ฮั่น/จีน และ สยามโบราณนั่นเอง

เช่นเดียวกับใน SS สก๊อตต์เน้นย้ำถึงความพยายามของรัฐโบราณเหล่านี้ในการสร้างอัตลักษณ์ วัฒนธรรมหนึ่งเดียวเหนือประชากรในพื้นที่ เขายกตัวอย่างการที่อังวะและสยามนำเข้ามาความเชื่อแบบฮินดู และภาษาสันสกฤตจากอินเดีย ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครอง (Scott 2009, 113) อย่างไรก็ดี ความพยายามในการหลอมรวมวัฒนธรรมภาษามักจะล้มเหลวเนื่องจากรัฐโบราณมักขาดแรงงานไพร่พล จนบ่อยครั้งก็ผ่อนปรนให้ประชากรพูดภาษาท้องถิ่นของตนเพื่อแลกกับการยอมเป็นคนใต้รัฐ

ตามโครงเรื่องเล่าหลัก คนฮั่น คนไทย คนพม่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม ทำนา จ่ายภาษี ยอมรับอำนาจกษัตริย์และพูดภาษาเดียวกันจะถูกเข้าใจกันว่าเป็นคนอารยะ ในขณะที่ พวกไร่อารยะคือพวกที่อาศัยอยู่นอกรัศมีรัฐ ไม่เคยสัมผัสกับอารยธรรม (Scott 2009, 99) ส่วนใหญ่มักเป็นป่าเขาที่ราบสูง ดังคำกล่าวที่ว่า “ยิ่งคุณสูงดูอากาศได้น้อยเท่าไร คุณก็ยิ่งไร่อารยะมากเท่านั้น” (Scott 2009, 120) อย่างไรก็ตาม สก๊อตต์กลับมองต่างออกไป จะเกิดอะไรขึ้นถ้าหากความไร่อารยะคือสิ่งพึงปรารถนาที่คนจำนวนมากเลือกหลังจากที่ได้ไปสัมผัส “อารยธรรม” ของรัฐมาแล้วอันได้แก่ระบบทาส ภาษี โรคระบาด สงคราม ความอดอยาก (Scott 2009, 66) เมื่อรัฐกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่น่าอยู่ ประชากรส่วนใหญ่ตัดสินใจหนีเข้าสู่โซนของไซเมีย อีกนัยหนึ่งก็คือ ความ “ป่าเถื่อน” เป็นผลหรือปฏิกิริยาตอบโต้ความเป็นรัฐนั่นเอง

ชาวเขาไซเมียไม่ได้เป็นแค่เหยื่อชายขอบที่น่าสงสาร ANBG ฉายภาพให้พวกเขาเป็นผู้กระทำทางการเมือง ทางเลือกของพวกเขาไม่ได้จำกัดอยู่แค่การถูกกลืนให้อยู่ในอาณัติของรัฐหรือต่อต้านรัฐ พวกเขาสามารถหนีรัฐได้ “สงครามสร้างรัฐ และรัฐสร้างคนหนีรัฐจำนวนมาก” (Scott 2009, 146) สก๊อตต์ต่อยอดความคิดของทิลลี พื้นที่ที่ห่างไกล เทือกเขาสูงนี้เองกลายเป็นค่ายหลบภัยสำหรับศัตรูรัฐจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ในบทที่ 6-8 สก๊อตต์ได้เล่าถึงวิถีชีวิตของคนหนีรัฐเหล่านี้ซึ่งล้วนแต่มีนัยยะทางการเมือง ประการแรก ไซเมียมักอาศัยอยู่เป็นหน่วยย่อยๆ กระจัดกระจายเพื่อให้รอดพ้นจากการสอดส่องของรัฐ พวกเขามักปลูกแปลงพืชเล็ก ๆ โดยเฉพาะพืชหัวหรือพืชราก เช่น มันสำปะหลัง หรือมันเทศ พืชเหล่านี้มีคุณสมบัติคือไม่ต้องดูแลเอาใจใส่มาก โตเร็ว และที่สำคัญ มันโตใต้ดิน ล่องหนเมื่อมองจากเบื้องบน (Scott 2009, 181) เจ้าภาษีนายอากรต้องขูดพืชเหล่านี้ขึ้นมาถ้าหากพวกเขาอยากได้มัน รัฐอาจจะเผาบ้าน เผาไร่ของพวกเขาแต่ “มันฝรั่งที่อยู่ใต้ดินยังปลอดภัย” (Scott 2009, 195) ไม่ต้องสงสัยว่าสก๊อตต์จะมองการทำไร่เลื่อนลอยและการเกษตรแบบตัดและเผาว่าเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่เอื้อต่อยุทธศาสตร์การหนีรัฐ (Scott 2009, 187)

แม้กระทั่งโครงสร้างทางสังคมของไซเมียนั้นมีความเป็นเสมอภาคไม่เรียงลำดับชั้นสูงต่ำ ทั้งนี้ก็เพราะ รัฐขึ้นชอบที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเผ่าชนพื้นเมืองที่มีหัวหน้าเผ่าชัดเจน ด้วยยุทธศาสตร์เช่นนี้ ชาวไซเมียจึงไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนให้แก่ตัวแทนรัฐเมื่อโดนสั่งว่า “จงพาเข้าไปหาหัวหน้าเผ่าหน่อย” (Scott 2009, 210) สมาชิกทุกคนสามารถพูดในนามเผ่าได้หมด พวกเขามีค่านิยมแบบต่อต้านการมีหัวหน้า ปฏิเสธที่จะ

มีวัฒนธรรมทำความเคารพซึ่งกันและกัน (Scott 2009, 274) ทั้งหมดนี้สร้างความยากลำบากให้แก่รัฐเมื่อต้องเข้าไปเจรจาต่อรองเรื่องที่ดินและทรัพย์สินในโซนโซเมีย

นอกจากนี้ สก็อตต์ยังถึงขั้นกล่าวอ้างว่า โซเมียไม่ใช่พวกไม่เคยสัมผัสวัฒนธรรมอ่านออกเขียนไม่ได้ (pre-literate) แต่เป็นพวกหลังวัฒนธรรมอ่านออกเขียนได้ (post-literate) กล่าวคือ พวกเขาละทิ้งตัวหนังสือไว้เบื้องหลังเมื่อหนีรัฐเข้าสู่โซนโซเมีย ในทัศนะของสก็อตต์สังคมที่ไม่เท่าเทียมมักเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมลายลักษณ์อักษร การเขียนเอื้อต่อการสืบสานอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและทรัพยากรภายในรัฐ หรือการจารึกประวัติศาสตร์ที่ตายตัว มีการระบุอย่างชัดเจนว่าใครคือคนดี ใครคือคนร้ายในโครงเรื่อง วัฒนธรรมมุขปาฐะของโซเมียมีนัยยะการเมืองในทางตรงกันข้ามประวัติศาสตร์ที่สืบสานผ่านการบอกเล่าเปลี่ยนแปลงได้เสมอ และไม่เอื้อให้คนกลุ่มใดเป็นชนชั้นนำตลอดกาล เรื่องราวเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไปตามคู่สนทนา สก็อตต์สรุปว่า การไม่มีประวัติศาสตร์หรือมีเพียงเล็กน้อยหมายความว่าสมาชิกทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกัน พวกเขาอยู่กับปัจจุบัน และปรับตัวไปตามสถานการณ์ (Scott 2009, 235)

ประการสุดท้าย ชาวโซเมียมีอัตลักษณ์ที่ไหลลื่น หลอกลวง ไม่มีสารัตถะ สก็อตต์เปรียบเทียบกับแมงกะพรุน ทั้งนี้ก็เพราะ รัฐไทยหาการจัดกลุ่มแบ่งประเภทประชากรตามลักษณะพื้นฐานร่วมกันของกลุ่ม (Scott 2009, 240) ชาวโซเมียจึงมีวัฒนธรรมพหุภาษา และเปิดให้มีการแต่งงานระหว่างเผ่าที่ต่างกันได้สำหรับสก็อตต์แล้ว อัตลักษณ์ของโซเมียเป็นเพียงแค่การแสดงออกไปตามสถานการณ์และไม่มีสารัตถะ ยกตัวอย่างเช่น คนกะเหรี่ยงทำตัวเป็นคนไทยเมื่อเขาไปเดินตลาดไทย และทำตัวเป็นกะเหรี่ยงเมื่อเข้าโบสถ์ ไม่มีสารัตถะ จริงแท้ในความเป็นไทยและความเป็นกะเหรี่ยง (Scott 2009, 255) ถึงจุดนี้ เราพอจะเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง ANBG กับงานล่าสุด Against the Grain ของสก็อตต์แล้ว หากใน ANBG มนุษย์ที่รวบรวมกินข้าวอย่างพวกเราคือตัวร้ายในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์ของสก็อตต์ ใน AG ตัวร้ายของสก็อตต์ครอบคลุมไปถึงมนุษย์กินข้าวฟ่าง สาธี่ บาร์เลย์ในรัฐโบราณอื่นๆด้วย

Against the Grain: เรื่องราวคนต้านรัฐในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

นับได้ว่า AG (2017) คือบทสรุปของมหากาพย์ประวัติศาสตร์และการเมืองของ “คนชี้แพ้” จากมุมมองของสก็อตต์ ส่วนตอนจบที่ว่าเป็นตอนจบที่ happy ending มีความหวัง หรืออกหัก ซึมเศร้า หดหู่ นั้นจะขอเก็บไว้ถกเถียงในส่วนสุดท้ายของบทความชิ้นนี้

ผู้เขียนขอไม่ได้ที่จะเปรียบเทียบ AG กับงานเขียนเรื่องชื่อของ Jean Jacques Rousseau นามว่า Discourse on the Origin and Foundations of Inequality Among Men (Discourse) “จงฟัง นี่คือนิประวัติศาสตร์ที่แท้จริงของคุณ” แล้วคุณจะทำอย่างไร “คุณเปลี่ยนไปแค่ไหนจากสิ่งที่คุณเคยเป็น” (Rousseau 2011, 46) รุสโซบอกกับเรา บทสรุปอันทรงพลังของรุสโซก็คือ การเกิดขึ้นของสังคม อารยธรรม และรัฐนำไปสู่ความทุกข์ยาก เหลือมลั่ว ทุจริต และพหุวัฒนธรรมชาติที่ตีงามของมนุษย์ไป ในสังคมสมัยใหม่ที่มิเวลาว่าง ความสะดวกสบาย และการแพทย์ที่ก้าวหน้า รุสโซกลับมองว่ามนุษย์กลับกลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่

เห็นแก่ตัว ปนเปื้อนด้วยสารพิษ อ่อนแอ ชี้กั้ว และเสพยาติดความเป็นทาส (Rousseau 2011, 51) รุสโซ่
หักล้างความคิดของฮอบส์และล็อก รัฐอันเป็นผลมาจาก “สัญญาประชาคม” คือกลลวงของชนชั้นที่มั่งคั่ง
และมีอำนาจใช้หลอกให้คนที่อ่อนแอ “วิ่งเข้าหาโซ่ตรวน” ที่จะพันธนาการพวกเขา (Rousseau 2011, 79)

ในชั่วตรงข้ามกับมนุษย์อารยะ รุสโซ่ได้พูดถึงคนป่าเอาไว้ (the savage) เขาเชิญชวนให้ผู้อ่านละ
ทิ้งอคติแบบเอามนุษย์ยุโรปตะวันตกเป็นศูนย์กลางแล้วลองมองจากมุมมองของมนุษย์คนป่าดูบ้าง “แล้ว
คุณจะสำเหนียกว่า เราดูน่าตลกเพียงใดในสายตาของพวกเขา” รุสโซ่กล่าว (Rousseau 2011, 118) คนป่า
ไม่ต้องพึ่งพาของฟุ่มเฟือย เขามีเพียงร่างกายของตัวเองเป็นเครื่องมือ เขารู้จักใช้มันทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่าง
ดีเยี่ยม “คนปามองเห็นเรือในมหาสมุทรด้วยสายตาเปล่า ในขณะที่คนดัดจริตต้องใช้กล้องส่องทางไกล”
(Rousseau 2011, 52) นอกจากนี้ “สภาวะธรรมชาติ” ของคนป่าไม่ได้เต็มไปด้วยการฆ่าฟัน รุสโซ่ยืนยัน
ว่าคนป่ามีทางเลือกอยู่เสมอที่จะเผชิญหน้าศัตรูหรือหลบหนี (Rousseau 2011, 49) ในโลกของคนป่า ไม่มี
การครอบงำและการเคารพเชื่อฟัง “อะไรเล่าที่จะเป็นโซ่พันธนาการในหมู่คนที่ไม่ได้ครอบครองอะไร ถ้าหาก
มีใครไล่จันจากต้นไม้ต้นหนึ่ง จันก็มีอิสระที่จะหนีไปอีกต้นหนึ่ง” (Rousseau 2011, 67)

หากจะกล่าวแบบหยาบ ๆ AG ของสก็อตต์คือ Discourse เวอร์ชันที่มีข้อมูลมานุษยวิทยาและ
หลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีเชิงลึก เขาเริ่มต้นจากการบอกว่าเราไม่ควรที่ทักว่าการใช้ชีวิตแบบตั้ง
รกราก อารยธรรม รัฐ สะท้อนลักษณะที่เหนือกว่า มีสุขภาพดีกว่า และเป็นธรรมชาติแต่ไหนแต่ไรของ
มนุษยชาติ (Scott 2017, 8) อันที่จริง การตั้งรกรากอันเป็นผลมาจากเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ
12,000 ปีที่แล้ว ก่อนหน้านั้น ประชากรโลกร้อยละ 90 ต่างใช้ชีวิตกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เคลื่อนย้ายไปเรื่อย ๆ
หาของป่าล่าสัตว์ (Scott 2017, 5) รัฐได้กลายมาเป็นหน่วยการปกครองที่ครอบงำการเมืองเมื่อประมาณ
ปีคริสตศักราชที่ 1600 ซึ่งสำหรับสก็อตต์แล้วถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับประวัติศาสตร์
มนุษยชาติโดยรวม (Scott 2017, 14) นอกจากนี้ สก็อตต์ยังอ้างนักคิดสัญญาประชาคมอย่างฮอบส์
และล็อก โดยระบุว่า นักทฤษฎีเหล่านี้มักสรรเสริญเยินยอสังคมเกษตรกรรมว่าเข้ามาแทนที่โลกไร้ระเบียบ
ของคนเร่ร่อนที่เต็มไปด้วยความรุนแรง และคนจำนวนมากต่างร่วมกันทำสัญญาประชาคมสร้างรัฐอย่าง
สมัครใจเพราะมันเป็นต้นกำเนิดของความสงบ ชีวิตที่สบาย เป็นอิสระจากความกลัว แต่ในความเป็นจริง
รัฐไม่ได้เกิดจากความสมัครใจแม้แต่น้อย หากแต่เกิดจากการบังคับด้วยความรุนแรง อีกทั้งรัฐโบราณยัง
ห่างไกลจากการเป็น Leviathan ที่เข้มแข็ง มันเปราะบาง ล้มสลายง่ายและรุมเร้าไปด้วยภัยคุกคามนา
ชนิด (Scott 2017, 15)

สอดคล้องกับจุดยืนของรุสโซ่ สก็อตต์พาเราไปดูจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เราเข้าใจกันว่าเป็นอารยธรรม
มนุษยชาติด้วยมุมมองวิพากษ์ มันเริ่มต้นเมื่อมนุษย์พยายาม “เลี้ยง (domesticate)” พืชและสัตว์ หรือ “ทำ
ให้เชื่อง” สก็อตต์นิยามว่า domestication คือ การที่เราเลือกที่จะ “เพาะพันธุ์ ปกป้องคุ้มครอง และชูศรีด”
พืชหรือสัตว์บางชนิด (Scott 2017, 12) สัตว์เหล่านี้ถูกกักขังอยู่ในคอก ถ้าเป็นพืชก็ถูกเพาะอยู่ในแปลง
พวกมันอยู่กันอย่างหนาแน่น และมีชีวิตเพื่อรับใช้กิจกรรมทางสังคมของพวกเรา (Scott 2017, 20) สก็อตต์

บอกว่าในขณะที่มีพืชและสัตว์จำนวนมาก เช่น โธ่ กัล้วย แดฟโฟดิล สุนัข และหมูต่อต้านการถูกเลี้ยง “ให้ เชื่อง” โดยสมบูรณ์ อีกทั้งยังสามารถอยู่รอดได้ภายนอกครัวเรือน (Scott 2017, 76) สัตว์หลายชนิดไม่รอด พันจากกระบวนการดังกล่าวที่มีมานานนับพันๆปี พวกมันถูกจับเข้าสู่โลกใบใหม่ โลกแห่งการกักขัง มัน กลายเป็นสัตว์ชนิดใหม่ที่เปลี่ยนไปจากเดิมทั้งทางกายภาพและเชิงพฤติกรรม (Scott 2017, 79) สก็อตต์ ยกตัวอย่าง แกะ สัตว์ที่อยู่คู่ครัวเรือนมนุษย์มาแต่โบราณ เมื่อเทียบกับ “แกะป่า”แล้ว แกะที่ถูกเลี้ยงมีขนาดเล็กลง เช่นเดียวกับขนาดสมองของมัน และเฉยชาต่อสิ่งกระตุ้นรอบตัว ในหน้า 80 สก็อตต์แสดงจุดยืนของตัวเองอย่างชัดเจนดังนี้:

ในฐานะที่ผมเป็นคนเพาะพันธุ์แกะมากกว่ายี่สิบปี ผมรู้สึกของขึ้นเป็นการส่วนตัวทุกครั้ง [สัตว์ที่เราเรียกว่า] แกะ มักจะถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สะท้อนพฤติกรรมฝูงชนที่ชี้ขาดและการขาดเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เป็นเวลาแปดพันปีที่มนุษย์อย่างพวกเราเลือกสรรเพาะพันธุ์เฉพาะตัวที่เชื่อง ๆ ไม่รือร้อที่จะเชือดพวกก้าวร้าวแหกคอก พวกเรากล้าดีอย่างไร ที่จะหันไปหามัน และตราหน้าสัตว์สายพันธุ์นี้ โทษฐานที่มันมีลักษณะบางอย่างอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมการอยู่เป็นฝูงตามธรรมชาติร่วมกับคุณสมบัติที่เราเป็นคนคัดสรรเอง (Scott 2017, 80)

นี่คือกลืนอายอนาธิปไตยนิยมที่สก็อตต์มีร่วมกับนักคิดร่วมอุดมการณ์ที่เกิดก่อนเขาหลายร้อยปี เอเตียน เดอลาโบเต (1530-1563) นักปรัชญาฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 16 ก็ได้เคยกล่าวไว้ในงานของตัวเองกันว่า เมื่อสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ถูกบังคับให้ใช้ชีวิตในกรงหรือคอกแคบๆ มันจะดิ้นรนต่อสู้ด้วย “กรงเล็บ เขา จะยอ อุ้งเท้า” สำหรับเดอลาโบเตแล้ว ชีวิตภายใต้การกักขังควบคุมแท้ที่จริงแล้วมิใช่ชีวิต สัตว์เหล่านี้ดำรงชีวิตต่อไปพร้อมๆกับการ “อาลัยอารมณ์อิสรภาพที่มันสูญเสียไป” มากกว่า “สำราญใจในสภาวะจำยอมที่เป็นอยู่” (De la Boetie 2006, 121)

ไม่เพียงแต่พืชและสัตว์เท่านั้นที่ถูกทำให้เชื่อง มนุษย์เองก็ไม่ต่างกันเมื่อพวกเขาเริ่มตั้งรกรากอยู่เป็นหลักแหล่งและเริ่มทำการเกษตร สก็อตต์เปรียบเทียบท่วงท่าของชีวิตของมนุษย์หาของป่ากับเกษตรกรติดไร่ นาไว้ดังนี้ ในขณะที่โลกของฝ่ายแรกถูกบรรเลงด้วยจังหวะของธรรมชาติอันมีสีสัน ไหลลื่น แต่ละ กิจกรรมกรล่าหาของต้องอาศัยเครื่องมือที่หลากหลายและความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับโลกธรรมชาติ โลกของเกษตรกรคือการทำงานหนัก อยู่กับกิจวัตรที่ซ้ำซากตามคู่มือวันแล้ววันเล่า ปีแล้วปีเล่า (Scott 2017, 89-91) และนี่แหละคือสาระสำคัญของอารยธรรมพวกเรา

ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ “มีช่วงระยะเวลาที่ยาวนานเลยทีเดียวที่รัฐเปราะบางไร้เสถียรภาพ และการเป็นคนเถื่อนเป็นเรื่องที่ดี” (Scott 2017, 223) ดังที่เราได้เห็นเค้กลางใน ANBG สก็อตต์ยืนยันกรานว่า รัฐโบราณเกษตรกรรมในยุคหินใหม่ถูกรุมเร้าด้วยภัยคุกคามมากมาย ทั้งนี้ก็เพราะมันวางอยู่บนพื้นฐานที่คลอนแคลง “พืชไม่กี่ชนิด สัตว์ไม่กี่สายพันธุ์ และภูมิทัศน์ที่ถูกลดทอนความสลบซับซ้อน” (Scott 2017, 112) พืชที่ว่านี้ก็คือธัญพืชนี้เอง สืบเนื่องจาก ANBG สก็อตต์เสนอว่า รัฐโบราณแทบทั้งหมดคือรัฐข้าว (grain state) และ ข้าวสร้างรัฐ (grains make states) (Scott 2017, 128) ทั้งนี้ก็เพราะเมล็ดข้าวเชื่อมต่อกัน

การเก็บภาษี มั่นคงกรวดเงินเป็นสง่าเหนือพื้นดิน สูงงอมพร้อม ๆ กัน ง่ายต่อการเก็บเกี่ยวและชั่งตวง พุด ง่าย ๆ ก็คือ เมล็ดข้าวนั้น มองเห็นได้ง่าย (legible) โต้ตามฤดูกาล (seasonable) และคาดคะเนชั่งวัดได้ (calculable) ในมุมมองของรัฐ ข้าวคือพืชการเมืองที่ส่งเสริมอำนาจรัฐ “ที่ใดที่ข้าวหยุดโต ที่นั่นอำนาจรัฐก็ จะลดลงฮวบฮาบ” (Scott 2017, 134) คำว่าปรสิตวัชพืช (parasite) มีที่มาจากภาษากรีกโบราณที่มีความหมายว่า “[อะไรก็ตาม]นอกจากข้าว” (Scott 2017, 111) แน่หนอนว่าประชากรไม่กินข้าวย่อมหมายถึง คนไร้รัฐอันได้แก่ พวกเลี้ยงสัตว์เร่รอน ทำไร่เลื่อนลอย และทำการประมง คนเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่เอาชนะระบบเก็บภาษีของรัฐได้ พวกเขาเคลื่อนที่ไม่อยู่นิ่ง อยู่แบบกระจัดกระจาย และยังชีพด้วยพืชพันธุ์ที่รัฐมองไม่เห็น ด้วยเหตุนี้ ในหน้าประวัติศาสตร์ เราจึงจดจำบันทึกแต่รัฐข้าวแต่ไม่มีรัฐมันสำปะหลังหรือรัฐเหือก (Scott 2017, 21) นอกจากนี้จะเป็นรัฐข้าวแล้วรัฐโบราณเหล่านี้ยังเป็นรัฐทาสแทบทั้งสิ้น (Scott 2017, 156)

โรคระบาดอันเกิดจากการอาศัยหนาแน่นในพื้นที่แคบ ๆ ภาวะขาดสารอาหารและความอดอยาก อันเกิดจากวิถีปลูกพืชพันธุ์ข้าวไม่กี่ชนิดหนึ่งครั้งต่อปี ตัดไม้ทำลายป่า สภาวะดินเค็ม และสงคราม ปัจจัยเหล่านี้ทำให้รัฐข้าวโบราณล่มสลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา และการล่มสลายนี้ไม่ใช่โศกนาฏกรรมของมนุษยชาติหรือการถดถอยทางอารยธรรม ทว่าคือการปลดปล่อย (Scott 2017, 211) กล่าวขยายความก็คือ “ถ้าหากประชากรยังคงอยู่ พวกเขาก็จะกระจัดกระจายแตกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ชนชั้นนำสูงศักดิ์หายไป กิจกรรมสร้างคุณาสน์ อนุสาวรีย์หยุดชะงัก วัฒนธรรมลายลักษณ์อักษรเพื่อรับ ใช้การบริหารรัฐกิจและ ศาสนาหลายไปในอากาศ...การผลิตงานหัตถกรรมประณีตเพื่อสนองการบริโภคหรือการค้าของชนชั้นนำ ลดลงหรือไม่มี” (Scott 2017, 186) สก็อตต์กังขาว่าสภาวะเช่นนี้หรือที่เราเรียกว่าสภาวะถดถอย ในทางตรงข้ามเขามองว่ามันอาจนำไปสู่คุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดีขึ้นด้วยซ้ำไป เช่นเดียวกับที่เคยกล่าวไปแล้ว ใน ANBG คนป่า คนไร้รัฐนั้นแท้ที่จริงแล้วคือ ผู้ลี้ภัยทางการเมืองและเศรษฐกิจจากรัฐ พวกเขาเคยเป็นคน ไร้รัฐมาก่อน (Scott 2017, 232)

สก็อตต์เสนอว่าเราควรทำความเข้าใจประวัติศาสตร์มนุษยชาติเสียใหม่ “คนไร้รัฐและคนไร้รัฐ เกษตรกรและคนหาของป่า คนป่าและคนอารยะ [ทั้งสอง] คือคู่แข่งของกันและกัน” (Scott 2017, 248) ปัญหาก็คือเรามักทึกทักเอาว่าอัตลักษณ์ของฝ่ายหนึ่ง (คนไร้รัฐ คนอารยะ) มีสารัตถะ มีมานานนม และเหนือกว่าอีกฝ่าย (Scott 2017, 248-249) หลังจากที่สก็อตต์ตีแผ่ประวัติศาสตร์ “ยุคทองของคนป่า” แล้ว AG ก็จบลงด้วยเรื่องราวสั้น ๆ เกี่ยวกับจุดจบของยุครุ่งเรืองของคนไร้รัฐ ด้านหนึ่งรัฐมีกำลังแรงงานไร้พดล เป็นเสาหลักของอำนาจ อีกด้านหนึ่ง บรรดากลุ่มคนไร้รัฐกลับทำสงครามซึ่งกันและกันเอง หรือไม่พวกเขาก็ ผันตัวกลายเป็นนักรบรับจ้างรับใช้รัฐ คอยจับทาสที่ไร้รัฐหรือปราบปรามกบฏ เท่ากับว่า “คนป่าต่างเต็มใจ ขุดหลุมฝังศพตัวเอง” (Scott 2017, 256) สก็อตต์ทิ้งท้ายไว้อย่างห้วน ๆ

บทวิพากษ์สก็อตต์

บทความชิ้นนี้ได้พาผู้อ่านไปทบทวนแนวคิดและกรอบวิเคราะห์ทางการเมืองของเจมส์ ซี สก็อตต์ ในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า สก็อตต์คือนักรัฐศาสตร์ที่ไม่เพียงมีความต่อเนื่องทางความคิด

แต่ยังกล้าที่จะแสดงจุดยืนอย่างไม่ขัดเขินว่าเขาเลือกที่จะยืนอยู่ฝ่ายใด สก็อตต์คือนักรัฐศาสตร์ที่เลือกข้างว่าจะยืนอยู่ฝ่าย “พวกซี้แพ้” ไม่ว่าจะเป็บรรดาคนเล็กคนน้อยไร้ทางสู้ในสังคมที่เหลื่อมล้ำ พวกที่ถูกปรามาสว่าไม่สามารถจัดตั้ง รวมพลังเป็นขบวนการเคลื่อนไหว ก่อการกบฏ ก่อการปฏิวัติได้ และสุดท้ายพวกคนป่าเถื่อนล้ำหลังไร้อารยะที่มักถูกละเลย ดูถูก ดูแคลนในหน้าประวัติศาสตร์มนุษยชาติ งานเขียนของสก็อตต์นั้นมีความชัดเจน และเรามากทราบแก่นข้อโต้แย้งหลักของเขาในบทนำของหนังสือโดยทันที ก่อนที่เขาจะพาผู้อ่านไปสัมผัสกับเรื่องราวอีกด้านที่ถูกลืมหายกอย่างละเอียดในแต่ละบท สก็อตต์เคยกล่าวไว้ว่าเขาไม่เคยโกรธเลยเวลามีคนทำทนายข้อโต้แย้งของเขา แต่เขาจะโกรธมากถ้ามีคนมาบอกว่าเขาเป็นคนเขียนหนังสือไม่รู้เรื่อง ในส่วนสุดท้ายนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงบทวิพากษ์ที่มีต่อสก็อตต์ ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีผู้กังขาต่อความคิดของสก็อตต์จำนวนมาก ด้วยพื้นที่ที่จำกัดผู้เขียนขอแบ่งบทวิพากษ์ออกเป็นสองประเด็น

บทบาทการครอบงำทางอุดมการณ์: การต่อต้านและการเมืองมีอยู่ทุกที่จริงหรือ?

สก็อตต์มักถูกวิจารณ์ว่ามองการทำงานของอำนาจและการครอบงำทางอุดมการณ์อย่างตื่นเขินเกินไป ดังที่สะท้อนออกมาในงานทั้งหมดของเขา สก็อตต์เชื่อว่า ไม่มีสถานการณ์ใดที่เราจะตกอยู่ภายใต้การครอบงำทางอำนาจและอุดมการณ์โดยสมบูรณ์ แม้ว่ากายภายนอกของเราจะถูกบังคับให้สยบยอมต่ออำนาจ แต่จิตใจภายในเราก็ยังเป็นอิสระจากการครอบงำได้ ด้วยเหตุนี้ การต่อต้านและความเป็นการเมืองของสก็อตต์จึงครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ มากมาย การใช้คำพูดสุภาพเพื่อเอาใจ การตัดพ้อต่อพระเจ้า การถวายเป็นกุศล หรือแม้แต่การกินมันสำปะหลัง บุชาลัทธิแปลกๆ ของชนกลุ่มน้อย สิ่งเหล่านี้ถูกนับรวมให้เป็นการกระทำทางการเมือง เป็นการต่อต้านในชีวิตประจำวันของคนเล็กคนน้อยเสียหมด จนอาจมีคนตั้งคำถามว่า แล้วเส้นแบ่งขอบเขตการต่อต้านทำทนายอำนาจของสก็อตต์ไปสิ้นสุดที่ไหน? ถ้าทุก ๆ ที่มีแต่การต่อต้านแล้วการต่อต้านจะมีความสำคัญอย่างไร?

ในบทวิจารณ์ WoW ทิมอธี มิทเชล ตั้งข้อสังเกตว่า มุมมองแบบสก็อตต์ลุ่มเสี่ยงที่จะทักท้วงเอาว่ามีพื้นที่อิสระที่อำนาจไม่สามารถเข้าถึงได้ ที่ที่ “เสียงอันจริงแท้ของชนชั้นล่าง” ถูกเอื้อนเอ่ย (Mitchell 1990, 564) สำหรับมิทเชลแล้ว นี่คือการมองอำนาจและอุดมการณ์ที่หยาบจนเกินไป มิทเชลมองว่ารูปแบบการต่อต้านเองก็ถูกกำหนด จำกัดความเป็นไปได้ และเป็นผลมาจากการครอบงำของอำนาจและอุดมการณ์แทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็ ตัวบทกฎหมาย จารีตประเพณี และข้อจำกัดทางโครงสร้างพื้นฐาน มันไม่ได้เป็นอิสระ บริสุทธิ์ จริงแท้ มิทเชลยืนยันกรานว่า อำนาจ โดยเฉพาะอำนาจสมัยใหม่กลายเป็นสิ่งถูกแฝงฝังภายในมากที่สุด บุรณาการมากที่สุด และทำงานอย่างต่อเนื่องเมื่อมันอยู่ในรูปของปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและสังคม ((Mitchell 1990, 563)

ในอีกด้านหนึ่ง มีนักคิดจำนวนมากเสนอว่า ระบบระเบียบอำนาจที่เป็นอยู่สามารถสืบสานดำเนินอยู่เรื่อยไป โดยที่สมาชิกในสังคมไม่จำเป็นต้องเชื่อมั่น มีหน้าซำยังกังขาต่อผู้ปกครองหรือระบอบ ลิซา วีดีน (Wedeen 1999) เสนอแนวคิดเรื่อง การเมืองของการไม่เชื่อ (politics of disbelief) เพื่ออธิบายการครอบงำทางอำนาจของประธานาธิบดีอาซาดแห่งซีเรีย วีดีนอธิบายว่า ระบอบอำนาจนิยมของอาซาดแท้ที่จริงไม่มี

ประชากรเชื่อมั่นศรัทธาในตัวผู้นำเลย พวกเขาเพียงแค่แสดงออกว่าเคารพเชื่อฟังเท่านั้น (Wedeen 1999, 74-75) วิดีนไม่ได้นิยามการกระทำเหล่านี้ว่าเป็นการต่อต้าน เพียงแต่มองว่าเป็นอาการของ “ความคลุมเครือของการครอบงำทางอำนาจ”

หากเรามองจากมุมของสลาวย ชีเซค เขาคงจะสบถออกมาก่อนว่า “มันคืออุดมการณ์ ไร้ใจไร้ย! (It's Ideology, Stupid)” ((Zizek 2009, 9) และอธิบายว่า “ขอแค่คุณคุกเข่าลงวิงวอนขอต่อพระเจ้า แล้วคุณก็จะเชื่อว่าคุณกำลังคุกเข่าเพราะว่าคุณเชื่อ” (Sharpe and Boucher 2010, 46) นอกจากนี้ อุดมการณ์ไม่ได้ร้องขอให้คุณเชื่อ มันแค่ทำให้คุณคิดว่ามีคนอื่นที่เชื่อแทนคุณ (Sharpe and Boucher 2010, 55) นั่นแหละคือการครอบงำทางอุดมการณ์ อันที่จริง การตั้งขอกังขา (cynicism) ต่อระบบนี้เองที่เป็นศัตรูตัวฉกาจของการเมืองเพื่อการปลดปล่อย สำหรับชีเซคแล้ว การครอบงำทางอำนาจและอุดมการณ์ไม่ใช่แค่การขจัดศัตรูให้สิ้นซาก หากแต่เป็นการทำให้เราเชื่อว่าเราไม่มีทางเลือกที่เป็นไปได้อื่นหลงเหลืออยู่นอกจากการผ่อนตามระบบระเบียบที่เป็นอยู่ ถึงแม้ว่าโลกจะเลวร้ายเพียงใด การเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนที่รุนแรงจะทำให้สถานการณ์เลวร้ายมากขึ้น (Zizek 2009, 27-28) ชีเซคมองว่านี่คือการครอบงำทางอุดมการณ์อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง ทุก ๆ คนทำตัวเป็นผู้ต่อต้านตัวเล็กๆ ไม่มีใครคิดการณ์ใหญ่ และต่างภูมิใจว่าอย่างน้อยฉันก็แอบบ่อนทำลายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในแบบของฉัน อนึ่ง สรวิต ชัยนาม บรรยายสภาวะสังคมปัจจุบันเอาไว้ดังนี้

หากจะมีใครอ่อนแอถึงแผนประกอบกรที่ขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมอันสูงส่ง อันเต็มไปด้วยความทะเยอทะยานและการคิดการณ์ใหญ่ เขาผู้นั้นก็จะถูกดูแคลนว่าเป็นนักฟุ้งฝันและไม่มองโลกแห่งความเป็นจริง นี่เป็นเหตุให้ในสังคมปัจจุบัน เราต่างปลอบใจตัวเองด้วยคติพจน์ยอดนิยม “Small is beautiful” (เล็ก ๆ นั้นสวยงาม) ชีเซคได้ตอบสภาพเฉื่อยชาทางจิตข้างต้นอย่างดุเดือดว่า ในขณะที่ทุก ๆ การต่อสู้เพื่อเป้าหมายที่สูงส่งหรือเพื่อการปลดปล่อยที่ยิ่งใหญ่ (great causes) ล้วนดูแย้ไปหมด (Soravis Jayanama 2012, 81)

ถ้าชีเซคจะปรารถนาต่อสก็อตต์ เขาอาจจะกล่าวโดยสุภาพว่า กรอบคิดแบบสก็อตต์ไม่สามารถใช้ทำความเข้าใจสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะสังคมในยุคทุนนิยมตอนปลายได้อีกต่อไป มันอาจจะยังมีประโยชน์อยู่บ้างในการวิเคราะห์สังคมทาส บุปกาล เผด็จการอำนาจนิยม ทั้งนี้ก็เพราะ ในยุคประชาธิปไตยเสรีแบบทุน เราต่างอยู่ในสังคมที่อนุญาตให้ทำตัวแหวกแนว แหกคอก ละเมิดกฎอยู่เสมอ ขอเพียงแค่มันเป็นเรื่อง “หลังม่าน” ส่วนตัว ปรหนึ่งว่า มิติที่เป็นสาธารณะ หรือมหกรรมได้สูญหายไป ในอดีต คนที่ถูกครอบงำทางอุดมการณ์อาจจะเคยรำพึงกับตัวเองว่า “ฉันรู้ดี... (ว่าฉันควรเคารพกฎ)...แต่ทว่า... (ฉันละเมิดมันในบางครั้งเพราะมันก็เป็นส่วนหนึ่งของกฎ)” ในสมัยนี้ อุดมการณ์ทำให้เรารำพึงกับตัวเองว่า “ฉันเชื่อ (ว่าการแหกกฎทำตามใจข้าแล้วข้าเล่าคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีค่า)...แต่ทว่า (เราก็รู้ดีว่าการแหกกฎเหล่านี้แท้ที่จริงไม่ได้ละเมิดรูล้ำอะไรเลย มันเป็นแค่สีสันจ่อมปลอมที่แต่งแต้มเพื่อขับเน้นความเทาหม่นของความเป็นจริงทางสังคมต่างหาก)” (Zizek 2010, 9)

ชุมชนนิยม อนาธิปไตยนิยม: อะไรคือทางออก/ข้อเสนอของสก็อตต์?

ทุกวันนี้ 'การต่อต้าน' คือทัศนคติหลักที่ครอบงำสังคม ภาพยนตร์อนิเมะที่ถูกละเลยโดย 'มวลดมหาประชาชนชน' ชายขอบทางเพศชาติพันธุ์ 'ไลฟ์สไตล์' [แหวกแนว] (เกย์ คนบ้า นักโทษ...) ... ทุกคน 'ต่อต้าน' ไม่ว่าจะเป็นเกย์ เลสเบี้ยน ไปจนถึงฝ่ายขวาที่อยากอยู่รอด ทำไมเราไม่สรุปไปเลยว่าวาทกรรม 'การต่อต้าน' นี้คือบรรทัดฐานสังคมทุกวันนี้ อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคสำคัญขัดขวางวาทกรรมอื่น ๆ ที่มุ่งตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ทางอำนาจหลักจริง ๆ? (Zizek 2002, 66)

สืบเนื่องจากคำวิจารณ์ของซิเซคในส่วนก่อนหน้า เราอาจจะต้องตั้งคำถามต่อสก็อตต์ว่าตกลงคุณมีข้อเสนออะไร? หรือตั้งคำถามแบบมาร์กซิสต์ว่า "[เรา] จำเป็นต้องทำอะไรต่อไปบ้าง?" แน่นอนสก็อตต์ตีแผ่ความโหดร้ายของอำนาจรัฐ ระบอบทุนนิยมที่ขูดรีด สังคมสมัยใหม่ซึ่งพวกรากมิติวิพากษ์ ความสลับซับซ้อนในตัวเราไป งานของสก็อตต์เพียงแค่นี้ชี้ให้เห็นว่าการเมืองและสังคมที่เป็นอยู่คือประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง เราอาจจะมีหวังผุดขึ้นมาบ้างเมื่อได้อ่านเรื่องราวของไซเมีย หัวรถต่อตัวเองในฐานะคนที่ราบลุ่มเชื่อง ๆ ใต้อำนาจรัฐ แล้วยังไงต่อ? เราอยู่ในโลกที่เทคโนโลยีที่ทำให้อำนาจรัฐเข้าถึงทุกพื้นที่ รัฐไม่ได้เปราะบาง มันไม่มีเหลือแล้วซึ่งพื้นที่ที่เป็นอิสระรอดพ้นจากการสอดส่องตรวจตรา เกิดอะไรขึ้นกับคนไซเมีย? หลังจากที่ผู้เขียนแนะนำให้ผู้เรียนในรายวิชารู้จักกับ ANBG ของสก็อตต์ มีผู้เรียนคนหนึ่งออกความเห็นว่าเขาไม่เชื่อในข้อโต้แย้งของสก็อตต์ สิ่งที่เขาเห็นหรือประสบมาคือ คนที่สก็อตต์เรียกว่าไซเมีย ไม่ได้อยากหนีรัฐ พวกเขาอยากถูกนับรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ มีสิทธิพลเมืองเท่าเทียมกับคนไทย สก็อตต์จะตอบได้ความเห็นดังกล่าวอย่างไร? นี่เรากำลังอาศัยอยู่ในยุคที่รัฐ(และทุน)เป็นผู้ชนะโดยสมบูรณ์ และเราทำได้แค่โยเยหา และ romanticize การต่อต้านรัฐในอดีตอันไกลโพ้นเช่นนั้นหรือ?

แม้แต่รัฐไซผู้ชื่นชมคนป่าก็ยังมีข้อเสนอที่มองไปข้างหน้า มันเป็นไปได้ที่เราจะกลับ "ไปอยู่ในป่ากับบรรดาหมี" (Rousseau 2011, 104) รัฐไซเสนอว่าเราต้องฉีกสัญญาประชาคมฉบับเก่าอันเป็นต้นตอของความเหลื่อมล้ำทิ้ง และทำสัญญาประชาคมฉบับใหม่ขึ้นมา และแน่นอน ในการสร้างรัฐใหม่ ต้องมีคนที่ถูก "บังคับให้เป็นอิสระ" (Rousseau 2011, 167) และถูกอบรมขัดเกลาโดยผู้นำอย่าง the legislator เนื่องจากเราถูกใช้ตรวนพันธนาการมานานจนเราอาจจะไม่ทราบได้ว่าอะไรดีสำหรับเรา (Rousseau 2011, 180-181) แนวทางเช่นนี้ขัดแย้งกับจุดยืนทางการเมืองแบบสก็อตต์อย่างไม่ต้องสงสัย

เป็นไปได้ว่า ทางออกของสก็อตต์จะเป็นไปในทำนองชุมชนนิยมและอนาธิปไตยนิยม เขาน่าจะสนับสนุนแนวทางการต่อต้านแบบท้องถิ่นและแนวระนาบ จุดยืนเช่นนี้ย่อมได้รับการวิพากษ์จากนักมาร์กซิสต์สายปฏิวัติ อันดับแรกแนวทางดังกล่าวน่าจะถูกนิยามว่าเป็นอาการของมนุษย์ใน "ยุคหลังการเมือง" ซึ่งไม่ให้ความสนใจต่อการสร้าง "องค์กรทางการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อยึดและเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐ" (Soravis Jayanama 2015, 149) สำหรับซิเซคแล้ว การปะทุออกมาซึ่งความโกรธ ความคับแค้นทุกเมื่อเชือวัน และการต่อต้านในชีวิตประจำวันจำเป็นต้องถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นการเมืองเพื่อการปฏิวัติ เราจะ

ต่อต้านเพียงอย่างเดียวไม่ได้ อย่างน้อยเราต้องมีแผนการการเมืองคร่าวๆด้วย (Zizek 2013, 187) ทุกวันนี้ เราเห็นแต่จิตวิญญาณที่แข็งขันและการต่อต้านแบบสก็อตต์เต็มไปหมด ดังที่สโรวิชสรุปจุดยืนซีเชคไว้ว่า:

ถึงแม้ว่าการลุกฮือเหล่านี้จะปลุกความฮึกเหิมกระตือรือร้นไปทั่วทุกมุมโลก ‘มันก็เป็นเพียงการแสดงออกซึ่งความคับข้องใจที่ไม่สามารถแปรสภาพให้เป็นพันธกิจเชิงบวกเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคม โดยสังเขป จิตวิญญาณแห่งการปฏิวัติได้ถูกแสดงออกมาหากแต่ ‘ไร้ซึ่งการปฏิวัติ’ อีกนัยหนึ่งการลุกฮือเหล่านี้ล้มเหลวในการปูทางสู่พันธกิจที่ชัดเจนหรือการสถาปนาระเบียบใหม่ (Soravis Jayanama 2015, 318-319)

ด้วยเหตุนี้ซีเชคจึงเสนอว่า มวลชนผู้ยากไร้จำเป็นต้องมี “องค์กรที่เข้มแข็ง” นำโดย “ผู้นำ” ผู้ซึ่งพร้อมที่จะวางกฎระเบียบและทำให้โลกใบใหม่เป็นจริงได้ (ดู Soravis Jayanama 2015, 319-329) มวลชนที่ไร้หัวนั้นไร้ศักยภาพสำหรับซีเชค ใจดี ดินเองก็เน้นย้ำว่า อารมณ์ความบ้าและเดือดดาลของมวลชนนั้นสำคัญ แต่มันต้องการพรรคหรือองค์กรทางการเมืองที่จะช่วยทำให้ความรู้สึกร่วมกันเหล่านี้ไม่มลายหายไปในช่วงพริบตา (Dean 2016, 214-215) การเมืองไม่ใช่ช่วงขณะที่สวยงามของการมารวมตัวกันแล้วแตกสลายไป การมีพรรคจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการสูญสลายของฝูงชน จุดยืนเช่นนี้ถือว่าขัดกับแนวทางของสก็อตต์อย่างไม่ต้องสงสัย โดยสรุป ไม่ว่าจะต่อสู้กับทุนนิยมหรือเผด็จการ ดูเหมือนว่าข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการรัฐศาสตร์สายการเคลื่อนไหวต่อสู้ทุกวันนี้หนีไม่พ้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมวลชน ขบวนการเคลื่อนไหว และพรรค รวมไปถึงแนวทางการจัดตั้งแนวตั้งหรือแนวราบ

References

- Althusser, Louis. 2014. *Udomkan Iae Konkai Thang Udomkan Khong Rat*. [Ideology and Ideological State Apparatuses], translated by Kanjana Kaewthep. Bangkok: Text. (in Thai)
- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso.
- De la Boetie, Etienne. 2006. “The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude.” In *The Politics of Obedience and Etienne de La Boetie: The Discourse of Voluntary Servitude*, edited by Paul Bonnefon, 111-150. Montreal: Blackrose.
- Dean, Jodi. 2016. *Crowds and Party*. New York: Verso.
- Foucault, Michel. 1995. *Discipline & Punish: The Birth of the Prison*, translated by Alan Sheridan. New York: Vintage Books.
- . 2007. *Security, Territory, Population: Lectures at the College de France, 1977-78*, edited by François Ewald and Alessandro Fontana, translated by Graham Burchell. New York: Palgrave Macmillan.

- Gaventa, John. 1982. **Power and Powerlessness: Quiescence and Rebellion in an Appalachian Valley**. Chicago: University of Illinois Press.
- Gramsci, Antonio. 2010. **Selections from the Prison Notebooks**. New York: International Publishers.
- Locke, John. 1980. **Second Treatise of Government**, edited by C.B. Macpherson. Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Lukes, Steven. 2005. **Power: A Radical View**. 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan.
- Khorapin Phuaphansawat. 2015. "Naeokhit Thang Kanmueang Rueang Kankhatkhuen Totan." [Resistance as Political Concepts]. **Prachatai**, February 16. Accessed February 16, 2015. <https://prachatai.com/journal/2015/02/57955>. (in Thai)
- Machiavelli, Niccolo. 1998a. **The Discourses**, translated by Harvey C. Mansfield and Nathan Tarcov. Chicago: University of Chicago Press.
- 1998b. **The Prince**. 2nd ed., translated by Harvey Mansfield. Chicago: University of Chicago Press.
- Marx, Karl. 1990. **Capital Volume I**. London: Penguin.
- 1978. **The Marx-Engels Reader**. New York: W.W. Norton and Company.
- Migdal, Joel S. 1988. **Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World**. Princeton: Princeton University Press.
- Mitchell, Timothy. 1990. "Everyday Metaphors of Power." **Theory and Society** 19(5): 545 – 577.
- Niti Pawakapan. 2010. "Kha Ni Chao Khon Tua Lek Tua Noi Ni Arayatham?" [Serfs Escaping from Royals: Little People Fleeing from Civilization]. **An [Read]** 3(1): 186-190. (in Thai)
- Rousseau, Jean-Jacques. 2011. **The Basic Political Writings**, edited by Donald A. Cress. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Scott, James C. 2017. **Against the Grain: A Deep History of the Earliest States**. New Haven, CO: Yale University Press.
- 2009. **The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia**. New Haven, CO: Yale University Press.
- 1990. **Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts**. New Haven, CO: Yale University Press.
- 1977. "Protest and Profanation: Agrarian Revolt and the Little Tradition, Part I." **Theory and Society** 4(1): 1-38.

- 1998. **Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed.** New Haven, CO: Yale University Press.
- 1985. **Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance.** New Haven, CO: Yale University Press.
- Seri Phongphit. 2014. "Awut Khon Yak." [Weapons of the Weak]. **Siamrath**, August 15. Accessed December 20, 2014. <http://www.phongphit.com/2013/index.php/2012-12-06-11-48-33/item/576-2014-08-18-17-01-54>. (in Thai)
- Sharpe, Matthew, and Geoff Boucher. 2010. **Zizek and Politics: A Critical Introduction.** Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Somsak Jeamteerasakul. 2009. "Botkhwam Phiset." [Special Article]. **Red News** 1(6): 46-47. (in Thai)
- Soravis Jayanama. 2012. **Chak Kanpatiwat Thueng Lokaphiwat Khwamru Bueangton Kanmueang Lok Su Lok Phapphayon.** [From Revolution to Globalization: An Introduction to Global Politics through Films]. Bangkok: Siamparithat. (in Thai)
- 2015. **Slavoj Zizek: Khwamrunraeng Lae Kanmueang Phuea Kanplotploi.** [Slavoj Žižek: Violence and Emancipatory Politics]. Bangkok: Siamparithat. (in Thai)
- Surachai Saedan. 2009. "Samphat Phiset Surachai Saedan." [Special Interview: Surachai Saedan]. **Red News** 1(5):14-21. (in Thai)
- Tilly, Charles. 1990. **Coercion, Capital, and European States: AD 990-1990.** Oxford: Basil Blackwell.
- 1985. "War Making and State Making as Organized Crime." In **Bringing the State Back In**, edited by Peter Evans, Dietrich Rueschermeyer, and Theda Skocpol, 169-192. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weber, Max. 1994. "The Profession and Vocation of Politics." In **Weber: Political Writings**, edited by Peter Lassman, and Ronald Speirs, 309-369. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wedeen, Lisa. 1999. **Ambiguities of Domination: Politics, Rhetoric, and Symbols in Contemporary Syria.** Chicago: The University of Chicago Press.
- Wisa Kanthap. 2009. "Thawai Dika." [Petition Submission]. **Mahaprachachon**, August 11-13, 5. (in Thai)
- Zizek, Slavoj. 2013. "Answers without Questions." In **The Idea of Communism 2**, edited by Slavoj Zizek, 177-206. New York: Verso.

----- . 2009. *First as Tragedy, Then as Farce*. New York: Verso.

----- . 2010. *Living in the End Times*. New York: Verso.

----- . 2002. *Welcome to the Desert of the Real*. New York: Verso.